
La democràcia en règims postcomunistes: la República Txeca i Polònia

PID_00271358

Leticia M. Ruiz Rodríguez
Patricia Otero Felipe

Temps mínim de dedicació recomanat: 5 hores

Leticia M. Ruiz Rodríguez

Professora titular a la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la Universitat Complutense de Madrid. Imparteix classes de Política comparada i de Sistemes polítics comparats. El seu àmbit de recerca són les institucions polítiques, a més dels partits i sistemes de partits. Sobre aquests temes és autora i editora de diversos llibres i articles publicats en revistes científiques.

Patricia Otero Felipe

Professora contractada doctora a la Universitat de Burgos, on imparteix classes de Política comparada i de Mètodes de recerca en ciència política. Les seves línies de recerca se centren en la política comparada, l'estudi dels partits i sistemes de partits, el comportament polític i electoral i els processos de representació política. Amb aquesta temàtica és autora de diversos capítols de llibres i articles científics.

L'encàrrec i la creació d'aquest recurs d'aprenentatge UOC han estat coordinats pel professor: Mikel Barreda Díez (2020)

Primera edició: febrer 2020
© Leticia M. Ruiz Rodríguez, Patricia Otero Felipe
Tots els drets reservats
© d'aquesta edició, FUOC, 2020
Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
Realització editorial: FUOC

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars dels drets.

Índex

Introducció.....	5
Objectius.....	7
1. El període comunista i la transició a la democràcia a la República Txeca i Polònia.....	9
1.1. El trànsit de Txecoslovàquia: de jove democràcia pròspera a règim comunista	9
1.2. La Revolució de Vellut: una transició per a la història	11
1.3. Polònia: el recorregut fins a la instauració del comunisme	13
1.4. La llarga transició a la democràcia a Polònia	14
2. L'escissió de Txecoslovàquia i l'organització territorial de la República Txeca.....	18
3. L'organització territorial de Polònia.....	22
4. La República Txeca com a República parlamentària.....	26
4.1. El President de la República Txeca i el Primer ministre	26
4.2. L'organització del Parlament a la República Txeca	28
5. El semipresidencialisme a Polònia.....	30
5.1. El President de la República a Polònia	30
5.2. El Primer ministre	32
5.3. L'organització del Poder legislatiu	32
6. El sistema electoral de la República Txeca.....	34
7. El sistema electoral de Polònia.....	36
8. El sistema de partits i les eleccions a la República Txeca.....	38
9. El sistema de partits, els partits i les eleccions a Polònia.....	47
10. La República Txeca i Polònia: balanç del rendiment de dos règims posttotalitaris.....	57
Bibliografia.....	59

Introducció

Una vegada finalitzada la Segona Guerra Mundial, diversos països d'Europa de l'Est van quedar sota la influència de la Unió Soviètica. Durant dècades van viure sota la regla comunista amb un grau variable d'autonomia pel que fa a Moscou.

En aquest mòdul ens ocupem de les diferències i similituds en matèria d'organització institucional i de dinàmica politicopartidista entre dos d'aquests països: la **República Txeca i Polònia**.

Si bé a Txecoslovàquia i a Polònia es van instal·lar règims no democràtics de tall totalitari, segons la caracterització de Linz i Stepan (1996), Polònia va estar més a prop que Txecoslovàquia d'un model autoritari. A diferència del model totalitari de Txecoslovàquia, a Polònia el règim soviètic es va mostrar incapaç d'instaurar estructures plenament totalitàries. No obstant això, a tots dos països encara avui dia persisteix el ressò del període comunista en la seva cultura política, en les divisions a l'interior del sistema de partits, entre la seva classe política, i també en les seves relacions exteriors.

Tots dos sistemes polítics van experimentar una transició a la democràcia dins de la denominada quarta onada de democratitzacions, encara que amb aquests processos democratitzadors es van registrar diferències. El tipus de règim anterior va impactar en tots dos processos. En aquest sentit, com s'explicarà a les pàgines següents, la transició a Polònia va ser més llarga que la de l'antiga Txecoslovàquia i va tenir un caràcter pactat enfront del model de transició per ruptura de Txecoslovàquia.

Així mateix, mentre que a Polònia es va articular una república amb un semipresidencialisme força afeblit, a la República Txeca es va instaurar una república de tipus parlamentari.

Tant a Polònia com a la República Txeca el Cap de l'Estat és elegit de forma directa, però en el primer cas té alguna competència més enllà de les simbòliques, que són les úniques establertes per a la figura presidencial txeca. No obstant això, aquesta arquitectura institucional està en procés de consolidació i, com veurem en aquest mòdul, ha experimentat diversos ajustos.

Junt amb aquests contrastos, tots dos països tenen una **limitada experiència democràtica**, després d'un llarg període dictatorial que, a més, ara experimenta un qüestionament de la qualitat de la seva democràcia. Especialment en el

cas de Polònia s'ha viscut una regressió autoritària, i també un baix compromís amb la democràcia per part de la ciutadania. Els analistes i líders europeus han alertat sobre tots dos fets, atesa la pertinença de tots dos països a la Unió Europea.

Al costat d'aquestes diferències i comunalitats, el mòdul parlarà esment en els processos històrics d'envergadura que han construït l'actual República Txeca i Polònia. En aquest sentit, l'atenció es detindrà especialment en el procés de divisió en dues meitats de l'antiga Txecoslovàquia que va comportar, el 1993, l'aparició de dues repúbliques independents. A més, es presentaran les principals fites de la Primavera de Praga i de la Revolució de Vellut que van precedir la transició a la democràcia.

A continuació, s'analitzen tots dos sistemes polítics. En l'apartat següent s'ofereix una contextualització històrica. Després d'això, en successius apartats, s'explica l'**organització territorial** de tots dos països, i també la forma de **Govern** i l'**organització del Parlament**, el **sistema electoral** i el **sistema de partits**, tant de Polònia com de la República Txeca des de l'any 2004.

Objectius

Al final del mòdul els estudiants seran capaços de:

- 1.** Conèixer el disseny institucional de dues democràcies que han emergit recentment.
- 2.** Comprendre l'impacte del període comunista en la configuració actual del sistema polític, del seu sistema de partits i dels clivatges que l'estructuren.
- 3.** Comparar els processos de transició a la democràcia de Polònia i de la República Txeca i conèixer el paper dels principals actors polítics del moment.
- 4.** Reflexionar sobre dos processos singulars: l'escissió de l'antiga Txecoslovàquia i la reculada democràtica a Polònia.

1. El període comunista i la transició a la democràcia a la República Txeca i Polònia

1.1. El trànsit de Txecoslovàquia: de jove democràcia pròspera a règim comunista

L'escissió de Txecoslovàquia en dues meitats l'any 1993 va comportar l'aparició de dos nous països: **Eslovàquia** i la **República Txeca**, que, des de llavors, s'han organitzat de manera independent malgrat compartir un passat comú. El seu trànsit per dècades d'organització comunista ha deixat un llegat cultural, social i econòmic que encara avui persisteix.

Aquest procés de desintegració s'emmarca al final de la Guerra Freda. A diferència de l'URSS i Iugoslàvia, on hi va haver una desintegració en nombroses repúbliques, a Txecoslovàquia es va produir un «divorci de vellut», sense incidents violents i marcat, en gran manera, pels moviments de l'elit política del moment davant una població que desitjava que persistís una Txecoslovàquia federal o que, almenys, s'hagués celebrat un referèndum.

Fins l'any 1918 Txecoslovàquia havia format part de l'Imperi austrohongarès, i va aconseguir la seva independència després de la Primera Guerra Mundial, a partir de la unió de Bohèmia i de la Moràvia austríaca i dels territoris septentrionals que conformaven Eslovàquia. Des d'aquest moment i fins l'any 1938, Txecoslovàquia es va convertir en una pròspera democràcia europea amb un desenvolupament econòmic notable i amb una població molt culta. No obstant això, el país tenia problemes ètnics per la presència de dues grans minories: els sudets (que eren els habitants de llengua alemanya de les zones limítrofes amb Àustria i Alemanya) i els eslovacs. Tots dos col·lectius veien amb recel la dominació política i econòmica dels txecs (de l'antiga Bohèmia i de Moràvia). En aquest context, la invasió d'Alemanya, seguint els plans expansionistes de Hitler d'ocupar els sudets per ser de majoria germana, va comportar un viratge en la destinació dels txecoslovacs. El país va quedar dividit en tres protectorats: **Bohèmia, Moldàvia i l'Estat eslovac**.

Després de la Segona Guerra Mundial, es van celebrar eleccions al país i va guanyar el Partit Comunista Txecoslovac. En menys de tres anys Txecoslovàquia es convertia en un Estat socialista alineat amb la Unió Soviètica.

A partir de 1948, el sistema polític va deixar de ser democràtic i la resta de partits van ser il·legalitzats. Llavors es va instaurar la **República Socialista Txeca** i la **República Socialista Eslovaca**, federades en la República Socialista de Txecoslovàquia. Es va començar a desenvolupar un règim estalinista de tipus repressiu i amb un ferri control de la població més que a cap altre país de les repúbliques socialistes.

En el pla econòmic es van nacionalitzar les empreses i propietats per a instal·lar un model d'economia socialista. Aquest tipus de règim era, segons la categorització de Linz i Stepan (1996), de tipus totalitari, amb un monopoli del poder per part del partit oficial, l'existència d'una elaborada ideologia que legitimava el règim i que comportava una concepció holística de la humanitat i de la societat, amb un esforç de mobilització i amb un reclutament dels membres del partit sovint carismàtic.

Malgrat la deriva de Txecoslovàquia, persistia en la societat civil una capacitat per expressar el dissentiment que dista de l'absència de pluralisme del tipus ideal dels règims totalitaris (Linz i Stepan, 1996), fruit de la qual, amb el pas dels anys, van començar algunes mesures liberalitzadores dins del partit i del país. Aquestes mesures, que es van dur a terme entre gener i agost de 1968 per a frenar el desgast que patia el règim socialista i el seu rebuig entre la població, es van conèixer com la **Primavera de Praga**. El seu impulsor va ser Alexander Dubcek, secretari general del Partit Comunista Txecoslovac. Dubcek era partidari de generar un «socialisme amb rostre humà», per al qual va comptar, al principi, amb el vistiplau de Moscou. Així, s'iniciava una reforma de la burocràcia, el reconeixement de la llibertat de producció i de mercat, a més de la llibertat religiosa i cultural.

La Unió Soviètica temia que es produís una escissió en el Partit Comunista entre tous i durs. A més, hi havia la por al fet que les poblacions d'altres països socialistes es contagiessin d'aquests vents de canvi, exigint la seva ració de canvis polítics i econòmics. Per aquesta raó, **les reformes van ser frenades mitjançant la invasió de Praga el 1968** per part de la Unió Soviètica i dels seus aliats del Pacte de Varsòvia. Aquest esdeveniment va coincidir cronològicament amb la revolta parisenca de Maig del 68, amb la qual cosa es va crear un estat d'ànim a Europa a favor de les llibertats. Els txecoslovacs, envaïts pels tancs de cinc membres del Pacte, la Unió Soviètica, Alemanya Oriental, Bulgària, Polònia i Hongria, solament van poder oposar una resistència pacífica. Van continuar algunes protestes a Txecoslovàquia que van comportar que Dubcek es mantingués uns mesos més en el poder, encara que va ser comminat a alentir les reformes. Finalment, va ser apartat del seu càrrec i es va produir una purga de grans dimensions dels dissidents dins del partit.

Com a resultat de tot aquest procés que va frenar la liberalització incipient de Txecoslovàquia, la societat es va dividir, alguns ciutadans van emigrar mentre que uns altres donaven suport al règim i un tercer grup dins de la població experimentava l'apatia i la decepció. A partir d'aquí, el règim va continuar perdent legitimitat i esdevenint, progressivament, en un tipus de règim posttotalitari fins a arribar al col·lapse i la subsegüent transició a la democràcia.

Segons Linz i Stepan (1996), aquest tipus de règims posttotalitaris van crear espais per a una segona economia i per a algunes estructures de dissidència que generen una mena de segona cultura o de societat paral·lela. S'ha afeblit el compromís o la fe en la utopia que promou la seva ideologia, alhora que es va afeblir la mobilització.

1.2. La Revolució de Vellut: una transició per a la història

Amb el record fallit de la Primavera de Praga, Txecoslovàquia assistia als canvis en altres repúbliques socialistes.

En la Unió Soviètica s'establien les bases per a la posterior Perestroika, en un règim col·lapsat econòmicament. El juny de 1989 Polònia celebrava les seves eleccions i uns mesos després, el novembre d'aquest mateix any, queia el mur de Berlín.

Era esperable que, com a efecte dòmino, aquests canvis afectessin la situació del país. Així i tot, Txecoslovàquia, juntament amb Romania, va ser l'últim sistema polític de totes les repúbliques de l'Est a iniciar les transformacions.

En aquest context, els vents de canvi van arribar a Txecoslovàquia. Vuit dies després de la caiguda del mur de Berlín van començar les **protestes d'estudiants**. Es tractava d'una marxa autoritzada en commemoració de la repressió nazi cap als estudiants, encara que aviat va esdevenir una protesta contra el règim comunista. Els participants d'aquesta marxa van patir una brutal repressió. Com a conseqüència d'aquestes mesures, es van iniciar diferents vagues a tota Txecoslovàquia.

La insatisfacció per la mala gestió econòmica i la manca de llibertats havien generat un atipament entre la població, que demanava una alternativa basada en la democràcia. Havia començat la denominada **Revolució de Vellut**, que rep el seu nom pel caràcter pacífic de la riuada de protestes que es van succeir en aquestes setmanes.

El moviment opositor va anar guanyant pes amb el pas dels dies. Els dissidents van mostrar una gran capacitat d'organització i van crear l'anomenat **Fòrum Cívic**, una aliança de quaranta grups opositors. Els antecedents d'aquest Fòrum van ser els signants de la famosa Carta 77, en la qual anys enrere havien demanat canvis i llibertats a Txecoslovàquia. És així com els moviments de dissidència a Txecoslovàquia, que sempre havien generat un gran respecte nacional i internacional, van aconseguir mobilitzar una gran part de la societat civil i dels intel·lectuals, artistes, periodistes, entre altres col·lectius (Le Clerq, 1999). En deu dies el règim va trontollar i va desaparèixer, amb la qual cosa s'iniciava una **transició a la democràcia**. La pèrdua de legitimitat dins de l'aparell coercitiu per la percepció creixent de manca d'autenticitat de la ideologia és part de l'explicació que fan Linz i Stepan (1996) a l'inici d'aquesta transició sense negociació i per col·lapse del règim.

Després de la caiguda del règim es crea un Govern interí fins a les primeres eleccions de l'any següent.

La primera fase de la transició conclou amb el nomenament de Václav Havel, figura emblemàtica de la dissidència, com a Cap d'Estat.

Havel va ser elegit pels diputats de l'Assemblea Federal, en la seva majoria encara integrada per membres del Partit Comunista. Aquest dramaturg i líder de la dissidència seria, en les primeres eleccions democràtiques de 1990, confirmat en la seva condició de President per un Parlament ja elegit democràticament. En aquestes eleccions, el Fòrum Cívic va obtenir una rotunda victòria en ambdues Cambres. La societat reconeixia el seu paper en la lluita contra la dictadura. Els comunistes van ser la segona força més votada. Així doncs, el Parlament va decidir la confirmació de Havel en el seu càrrec de President de Txecoslovàquia i d'Alexander Dubcek en la presidència del Parlament. A partir d'aquest moment, finalitza la segona fase de la transició i s'inicia la **transició a l'economia de mercat i al multipartidisme**.

Com a **balanç del procés transicional** es poden assenyalar, a manera de síntesi, diversos aspectes. En primer lloc, el **dobte caire de la transició**, ja que aquesta no solament va implicar el canvi de model polític que representa l'abandonament d'un règim totalitari i l'adopció d'un règim democràtic. Txecoslovàquia va haver de transitar per una autèntica transició econòmica, atès que va mutar d'un model socialista a una economia de lliure mercat. En segon lloc, la transició destaca pel seu **caràcter tardà**, en comparació de les d'altres països d'Europa de l'Est. No obstant això, això no va impedir, com a tercer tret, que hagi estat **una de les transicions més ràpides en la seva dimensió política**. En quart lloc, cal assenyalar l'**impacte del factor internacional**, ja que la transició de Txecoslovàquia no es pot entendre sense les reformes iniciades per Moscou i sense atendre la pressió de l'entorn. Finalment, cal destacar que, a diferència de les transicions negociades, aquesta va ser **dirigida**

per les forces favorables al canvi sense necessitat de diàleg amb un règim ja esgotat que no tenia recursos per sostenir cap tipus d'oposició a la societat civil mobilitzada. En paraules de Linz i Stepan (1996), es tractava d'un règim posttotalitari amb una ideologia postissa que havia generat moltes desercions que el van inhabilitar per negociar.

1.3. Polònia: el recorregut fins a la instauració del comunisme

Polònia va ser fundada com a monarquia l'any 966. Durant segles, la noblesa va exercir un paper important en el rumb del país, sense que aquest arribés a conformar-se com un Estat modern. El 1572, la dinastia Jagiellonian desapareix i el país, ètnicament divers, viurà una sèrie de lluites internes pel control dels territoris per als quals no tenia una potència militar ni un Govern efectiu que li permetés sobreviure de forma unida.

A les acaballes del segle XVIII, el país es va dividir i els seus territoris van ser annexionats a Rússia, Prússia i Àustria. El 1795 l'Estat polonès ja havia desaparegut definitivament del mapa d'Europa.

Així, **durant 123 anys els polonesos van viure separats en tres imperis** que van marcar les diferències culturals i de desenvolupament econòmic dels diferents territoris geogràfics. Castle (2012) assenyala que Rússia va ser una potència opressora contra la qual els polonesos es van revelar al llarg del temps. Rússia i Alemanya van intentar assimilar els polonesos restringint l'ús de l'idioma i altres formes d'expressió cultural. A més, tant la Rússia ortodoxa com l'Alemanya protestant van dur a terme campanyes oficials contra l'Església catòlica. Al mateix temps, aquests territoris van viure un gran desenvolupament econòmic i processos d'urbanització. Per la seva banda, l'Àustria catòlica no va tenir problemes amb l'Església polonesa i va donar molta autonomia als polonesos, que van viure dins de l'Imperi austrohongarès i van poder participar del Govern, al mateix temps que la cultura polonesa va florir en centres com Cracòvia.

Al llarg de tot aquest temps, Polònia s'havia convertit en una nació sense Estat. La identitat polonesa va formar part de l'imaginari col·lectiu que promovia l'Església catòlica. Aquesta institució es va mantenir com a expressió cultural i institucional de la nacionalitat polonesa.

Després de la Primera Guerra Mundial, Polònia es va constituir novament com a país independent. A partir de 1918 va néixer la República Polonesa, que va haver d'enfrontar-se a nombrosos reptes.

La seva posició entre dues potències bel·ligerants, com eren Alemanya i Rússia, dificultaria la seva consolidació com a país independent. Solament el 70% de la població era polonesa en aquest moment i la resta dels habitants eren ucraïnesos, jueus, bielorusos, lituans i alemanys que dubtaven del projecte nacional polonès (Castle, 2012). Després que es proclamés una Constitució el 1921 i se celebressin les primeres eleccions parlamentàries no es va aconseguir un Govern estable. El 1926 va tenir lloc un cop d'estat que va establir un Govern autoritari amb un cert grau de pluralisme.

La Segona Guerra Mundial va impactar enormement a Polònia. La contesa bèl·lica va comportar la pèrdua de vides i l'ocupació de Polònia per part d'Alemanya a partir de 1939. Novament, Polònia era una nació sense Estat. La resistència polonesa contra el nazisme va ser notable, la qual cosa va contribuir a reforçar la identitat nacional polonesa.

L'alliberament de Polònia per part de l'Exèrcit Roig de la Unió Soviètica el 1945 obria un nou capítol en la seva història. La divisió entre les superpotències va fer que la Unió Soviètica determinés el futur de Polònia durant les dècades següents. Oficialment era un Estat sobirà, encara que els líders soviètics van instaurar la **República Popular de Polònia**, que seguia el model soviètic. En termes geogràfics, aquesta nova República havia perdut molt terreny a favor de la Unió Soviètica, però en el seu costat occidental se li van assignar territoris abans alemanys.

El règim que es va instaurar a partir d'aquesta data ha estat caracteritzat per Linz i Stepan (1996) com un **règim autoritari no totalitari**. Comptava amb un aparell d'Estat poderós i un partit únic (Partit Obrer Unificat Polonès). Però, al mateix temps, hi havia un cert pluralisme. L'Església catòlica encara tenia un cert poder, els camperols van mantenir les seves terres en règim de cooperatives, en lloc de la col·lectivització, i la societat civil va resistir a la ideologia del règim més que en altres països.

1.4. La llarga transició a la democràcia a Polònia

En els anys vuitanta del segle passat, Polònia continuava sent una república socialista sota la influència de la Unió Soviètica. El descontentament popular per la crisi econòmica i per la limitació de drets i llibertats era notori. Fruit d'aquesta situació, havien tingut lloc una sèrie d'onades de vagues a les quals havien seguit concessions per part del règim.

Al llarg d'aquestes protestes va créixer exponencialment i es va consolidar el sindicat **Solidaritat**, que havia nascut a les drassanes de Gdansk reivindicant l'autonomia del sindicat pel que fa al Partit i al Govern. Es tractava del **primer**

moviment democratitzador de l'Europa Soviètica contra el comunisme. Entorn del sindicat hi havia tres tipus de sensibilitats: la del sindicat obrer, la dels aliats de l'Església catòlica i la dels intel·lectuals prodemocratització.

El 1988, noves mesures econòmiques al país van provocar una altra onada de vagues, la magnitud de les quals va obligar el Govern a negociar. Així és com s'acorda la denominada **Taula Rodona** que asseuria membres del sindicat Solidaritat i del Govern comunista en la cerca de solucions a la crisi. Com a figura més destacada a la banda de Solidaritat emergia el lideratge d'un dels seus cofundadors, Lech Walesa. Aquest treballador de la drassana de Gdansk va aconseguir, el 1983, el Premi Nobel de la Pau per la seva defensa d'un sindicalisme independent i els seus ressors en la lluita per la democràcia i per la pau. El sindicat havia aconseguit agrupar deu milions de polonesos que reclamaven el dret a participar. Abans i després d'aquesta distinció, Walesa va treballar activament en la lluita pel reconeixement de les llibertats per als polonesos, la qual cosa li va comportar llargs períodes d'empresonament.

Com a resultat d'aquesta Taula de Diàleg, es va acordar legalitzar Solidaritat i es van esbossar algunes pautes per a iniciar un procés democratitzador que inclogués la celebració d'eleccions.

Darrere d'aquest procés el lideratge de Gorbatxov a la Unió Soviètica va facilitar aquestes concessions. Per la seva banda, Walesa s'havia convertit en el principal líder de l'oposició al comunisme i del procés de transició a la democràcia a Polònia.

Les **primeres eleccions** que es van celebrar van ser el 1989. Però, com a resultat de la negociació amb el règim soviètic, solament van ser **parcialment lliures**. El 35% del Sejm es va elegir mitjançant eleccions competitives. L'oposició al comunisme va aconseguir tots els escons que eren competits lliurement, de manera que el Comitè Ciutadà Solidaritat va obtenir 161 escons. La resta d'escons van ser ocupats per partits comunistes. Així, el Partit Obrer Unificat Polonès va aconseguir 173 escons i el Partit Camperol va disposar de 76 escons. El Senat, per la seva banda, es va elegir de forma competitiva íntegrament. L'oposició al comunisme va aconseguir tots els escons menys un, la qual cosa va posar fi al monopoli comunista sobre aquest òrgan.

Per la seva banda, el President de Polònia va establir que seria elegit indirectament pel Senat i el Sejm. Així va ser com es va designar Jaruzelski, que, durant el període comunista, ja era el President de Polònia. Va caldre esperar dos anys més perquè se celebressin unes eleccions presidencials de forma democràtica, en les quals **Walesa** va ser investit com a **primer President democràtic**.

Amb la perspectiva del temps, queda clar que es va cometre un error de càlcul en aquestes negociacions. El sindicat Solidaritat i el seu entorn més proper van atribuir més poder del que tenien als soviètics, que, en realitat, estaven enormement desgastats dins i fora de les fronteres poloneses. Aquesta percepció errònia va comportar un tipus d'acord transicional que va retardar la instauració d'una democràcia plena. També va ser el preu de ser la primera transició pactada a Europa de l'Est. Encara que costós per a Polònia, també és cert que, des del començament, el procés de transició polonesa va servir per alterar les relacions de poder en altres països sota influència soviètica.

Després de les eleccions de 1989, al costat del President comunista Jaruzelski, es nomena Primer ministre Tadeusz Mazowiecki. Amb això s'atena a la demanda de Walesa que havia de ser algú no comunista qui estigués al capdavant de l'Executiu. Va ser així com va accedir a l'Executiu un dels artífexs de l'acord de transició i figura emblemàtica de l'oposició al comunisme, no amb la trajectòria obrera de Walesa sinó com un intel·lectual i expert en dret.

Després de dos anys de marxa d'aquest primer Govern, el 1991 es van celebrar les primeres eleccions presidencials, i també les primeres eleccions parlamentàries enterament competitives.

Altres països que van iniciar més tard la seva transició ja havien celebrat eleccions totalment lliures i competitives. Com a resultat d'aquests comicis i per primera vegada des de la Segona Guerra Mundial, van ser nomenats un Cap d'Estat no comunista, Lech Walesa, i un Primer ministre no comunista, Mazowiecki, que repetia en el càrrec. El Parlament estava molt dividit i dos anys després el President va dissoldre les Cambres davant un vot de censura que va fracassar en el nomenament d'un nou Primer ministre.

A les eleccions següents, el 1993, es va acudir amb unes normes electorals que s'acabaven d'aprovar i sobre les quals l'elit política i partidista potser no havia tingut l'oportunitat de reflexionar. Com s'explica en l'apartat relatiu al sistema electoral, els partits anticomunistes, promotors d'aquesta reforma, van quedar exclosos al Parlament, ja que no van ajustar les seves estratègies electorals a les noves regles de joc. I, el que és més greu, aquest nou Parlament estava cridat a redactar el text constitucional.

La **Constitució** es va aprovar finalment el 1997, després de seixanta anys sense Constitució democràtica. Si bé aquest text es va sotmetre a referèndum aquest mateix any, la seva legitimitat va ser qüestionada. D'una banda, perquè el Sejm de 1993 havia estat conformat solament amb el vot del 65% dels polonesos. D'altra banda, la legitimitat del procés també es va veure afectada perquè en el

referèndum solament va participar un 43% dels polonesos. D'aquests, el 53% van votar a favor de la Constitució. Solidaritat i altres partits de centredreta no representats al Parlament es van oposar a aquesta.

L'aprovació de la Constitució de Polònia el 1997 va posar el punt final a la transició pactada a la democràcia polonesa.

En l'onada de transicions que es van succeir a Europa de l'Est, la polonesa va ser de les primeres a iniciar-se i l'última a instaurar un règim democràtic. L'absència d'una ruptura abrupta amb el comunisme retardaria els terminis i desgastaria d'alguna manera el conjunt del dilatat procés transicional.

2. L'escissió de Txecoslovàquia i l'organització territorial de la República Txeca

Igual que altres països excomunistes, Txecoslovàquia va iniciar la transició a la democràcia el 1989 amb una estructura territorial caracteritzada per un fort centralisme polític i administratiu, en què les autoritats locals tenien un paper limitat. En aquest cas s'afegia, a més, la seva **singularitat territorial**, atès que estava conformat per la unió federada de tres regions després de la caiguda de l'Imperi austrohongarès el 1919: Bohèmia i Moràvia (l'actual República Txeca) amb Eslovàquia. Les diferències entre els territoris eren evidents: les dues primeres eren regions més riques, urbanes i laiques, mentre que a Eslovàquia prevalia la població catòlica, rural i més conservadora.

Després de la caiguda del mur de Berlín, les diferències també es van fer notar en el model que va seguir després de la transició. Mentre que el Cap de Govern txec, Václav Klaus, tenia una inclinació més liberal i aperturista en termes econòmics, la seva contrapart eslovaca, el nacionalista Vladimír Mečiar, va mostrar la seva preferència per anar més a poc a poc en les reformes econòmiques, atesa la dependència econòmica d'Eslovàquia de l'activitat de les fàbriques i les mines estatals. Una vegada realitzades les primeres eleccions lliures el 1990, van començar les llargues negociacions entre els líders txecs i els eslovacs per aconseguir una posició comuna. No obstant això, els punts de vista respecte al futur polític de les dues regions eren força diferents. En tot cas, aquestes diferències entre les elits polítiques no es corresponien amb el sentiment ciutadà, tal com mostraven les enquestes de l'època, en què la majoria dels eslovacs i txecs preferien seguir lligats políticament o almenys ser consultats en referèndum. Però els esdeveniments es van precipitar.

Eslovàquia va proclamar la seva **independència** el 17 de juliol de 1992, la qual cosa va forçar la dimissió del llavors President Václav Havel. Les negociacions a partir d'aquest moment es van enfocar a aconseguir una via pacífica per a la dissolució de l'Estat. En la sessió del 25 de novembre, el Parlament federal va fixar un calendari per a ratificar, abans de la fi de 1992, les lleis sobre la dissolució de la Federació i els detalls per a la liquidació dels béns d'ambdues federacions. Així, des de l'1 de gener de 1993, i després del que es coneix com el «**divorci de vellut**», van néixer dos nous Estats: la **República Txeca i Eslovàquia**.

Poc després de la Revolució de Vellut, i abans de la seva amistosa separació d'Eslovàquia, el 1993 va començar en el que després seria la República Txeca un **procés gradual de descentralització**, que començaria amb el restabliment de l'autogovern dels municipis. La Constitució que va entrar en vigor el 1993

va definir el país com un Estat unitari, encara que preveia la descentralització local i regional, tal com es detalla en diferents parts del text. Aquest procés va ser iniciat de manera incipient el 1990, però va ser desenvolupat amb tres textos bàsics l'any 2000: la Llei Municipal, la Llei de la Capital de Praga i, especialment, la Llei de les Regions, que va comportar un important canvi en el protagonisme de les regions en ple procés de preadhesió a la Unió Europea. No cal oblidar que els Estats candidats havien d'adoptar i implementar la legislació comunitària. Això incloïa la creació de les estructures administratives regionals i els Governos per a la gestió dels fons estructurals i de cohesió. En el cas de la República Txeca, aquestes estructures regionals encara no existien i van haver de ser creades en poc temps (Baun i Marek, 2006).

En l'actualitat, el país es divideix en dos àmbits de Govern subnacional: els **municipis**, *obce*, i les **regions**, *kraje*.

En total, compta amb 14 regions, incloent la ciutat de Praga, que té l'estatus de municipi i regió, i 6.253 municipis. Fins l'any 2002 hi va haver, a més, un àmbit intermedi, els districtes (*okres*), una mena d'unitats administratives que representaven l'Estat central i que havien estat establertes el 1960.

Quant a l'**estructura de Govern de les regions**, en cadascuna d'aquestes s'elegeixen les seves assemblees regionals per sufragi directe cada quatre anys i la seva composició depèn de la població de la regió. Aquesta assemblea elegeix entre els seus membres el **President** (*hejtman*) i el **Consell de Govern**, amb una composició també variable. Les primeres eleccions en l'àmbit regional van tenir lloc el novembre de 2000, i els nous Governos van començar a funcionar el gener de 2001. No obstant això, la resistència de les autoritats estatals centrals va obstaculitzar el procés de transferència de competències polítiques a les regions en aquests primers anys. La reforma que va completar el procés de descentralització va comportar l'eliminació de la xarxa de l'Administració controlada pel Govern central als districtes el desembre de 2002. Les seves competències i funcions van ser assumides per les regions i els municipis.

Tant la Llei de Regions com la Llei de Municipis van establir **dos tipus de competències**, les independents i les delegades, que han estat establertes per lleis sectorials. No obstant això, cal tenir en compte que les **autoritats locals i regionals no tenen poders legislatius**. És el Govern central el que té la responsabilitat legislativa en totes les matèries. A més, i a diferència del que succeeix en altres casos, com veurem a Polònia, no hi ha una jerarquia formal entre les regions i els municipis.

Les **responsabilitats regionals** inclouen l'educació secundària superior, la gestió de les carreteres regionals, el transport públic, l'atenció mèdica i els hospitals generals, el desenvolupament econòmic i la planificació, i l'assistència

social per a grups desfavorits, entre altres qüestions. Si bé a les regions se'ls ha atorgat un petit percentatge dels ingressos fiscals, tenen recursos limitats i segueixen sent substancialment dependents dels fons que atorga el Govern central per al seu finançament. En aquest sentit, la seva escassa independència financera ha posat en dubte la seva capacitat per exercir les seves competències.

Els **municipis txecs** estan regulats per llei des de l'any 2000. En aquest text es fa una diferència de les ciutats en funció de la seva grandària, la qual cosa també impacta en el tipus de responsabilitats que adquiriran. D'una banda, hi ha aquelles de grandària mitjana (*mesto*) i 25 ciutats grans (*statutarni mesto*), que compten amb un estatut diferenciat que els permet establir districtes i nivells submunicipals amb alcalde, Assemblea i Consell.

Quant a l'**estructura del Govern municipal**, el poder als municipis està en mans del **Consell**, *zastupitelstvo*, la **Junta Municipal**, i l'**alcalde** o *rada*.

El **Consell** és el **màxim òrgan de decisió** i la seva composició depèn de la grandària del municipi (oscil·la entre 5 i 55 membres). L'excepció és la capital, Praga, amb un Consell de major grandària. El Consell es reuneix per aprovar les lleis locals, el pressupost o el programa de desenvolupament municipal, entre altres funcions. També és l'encarregat de crear els comitès i la seva composició. Un dels seus poders més significatius és l'elecció de l'alcalde, del vicealcalde i dels membres de la Junta Municipal. Les eleccions del Consell municipal tenen lloc cada quatre anys amb vot directe i secret amb representació proporcional. Aquests comicis coincideixen amb els del Senat (Radzik-Maruszak, 2016).

A la ciutat de **Praga**, que té estatus de municipi i de regió, l'autoritat municipal més important és l'**Assemblea**, els membres de la qual estan determinats per eleccions basades en sufragi universal, directe i representació proporcional. L'Assemblea decideix sobre assumptes relacionats amb els poders autònoms de la ciutat.

Entre d'altres, té el dret de presentar esborranys de noves lleis a la Cambra de Diputats, per decidir sobre la participació en associacions internacionals, a més d'organitzar referèndums locals. Actualment compta amb 63 membres, onze dels quals formen el Consell, elegits per a un mandat de quatre anys. L'alcalde, que també és membre del Consell, és elegit i és responsable davant l'Assemblea. L'alcalde representa la ciutat en les relacions externes i porta a terme activitats aprovades per l'Assemblea. Des de 1998, les eleccions municipals es duen a terme el mateix any que les parlamentàries.

Els **Governos municipals** tenen una competència genèrica. En principi, tenen dret a gestionar tots els assumptes locals, fins i tot en absència de regulacions legals específiques. Les **competències municipals** inclouen educació (l'educació preescolar, la primària i la secundària), agricultura, habitatge, atenció primària de salut, serveis d'atenció social, carreteres locals i transport públic, i gestió de l'aigua.

En qualsevol cas, cal tenir en compte que no tots els municipis compten amb el mateix nivell d'autogovern. Els municipis es divideixen en funció de les seves responsabilitats delegades. Hi ha municipis amb poders estesos, amb alguns poders delegats (per exemple, oficina de registre o autoritat de construcció), amb una autoritat municipal autoritzada, i uns altres que tenen transferides les competències bàsiques.

No obstant això, aquesta varietat de tasques encomanades contrasta amb la **limitada autonomia financera** amb què compten, ja que depenen en gran manera de la redistribució financera de l'Estat basada en la població i no tant en la riquesa del municipi. Aproximadament un 9% dels impostos estatals es transfereixen a les autoritats regionals i al voltant del 22% es transfereixen a les autoritats locals i regionals. Un sistema que és beneficiós per a les grans ciutats i no fomenta que les autoritats locals vulguin augmentar la seva pròpia base impositiva.

3. L'organització territorial de Polònia

El **procés de descentralització** a Polònia també ha coincidit amb el procés de democratització. Va emprendre la transició a la democràcia sent un Estat unitari, però la Constitució de 1991 ja preveia la transferència de poders des del Govern central. Aquest procés, intens i realitzat en poc temps, va ocasionar força tensions entre els partidaris de la consolidació d'un Estat-nació i els que volien descentralitzar l'autoritat. Així es va posar de manifest en les primeres negociacions durant la transició entre els comunistes, que eren favorables a un Estat centralitzat, i les forces d'oposició de Solidaritat, més tendents a l'autonomia regional, que finalment es va imposar (Illner, 1998).

Hi ha dos aspectes rellevants en aquest procés:

1) El primer és que el **principi d'autogovern local** és un dels pilars fonamentals de la transició democràtica, consagrat en la primera Llei de Govern local de 1990 i reafirmat en la Constitució de 1997, en què s'esmenta el principi de subsidiarietat. De fet, els municipis són les úniques autoritats locals esmentades expressament en la Constitució, en el seu article 164. Les altres dues autoritats, els districtes i les regions, únicament tenen una garantia legislativa, no constitucional. Les successives reformes van apuntalar el procés de descentralització, però mantenint la primacia dels ens locals enfront de la resta.

2) En segon lloc, cal considerar la **influència de la Unió Europea** com a actor fonamental per a entendre el procés d'enfortiment de les regions al país. Igual que ha ocorregut en altres països de l'entorn, el procés de descentralització i, especialment, l'impuls a les regions en els primers anys de l'any 2000 no s'entendria sense considerar l'estímul de les polítiques europees i els programes regionals per a l'obtenció de fons estructurals i de cohesió (Holesch, 2018).

El procés de descentralització de Polònia ha tingut lloc en dues fases diferenciades.

La primera es va dur a terme el 1990 amb la **Llei de Govern local**, en què es van establir les municipalitats. Aquest mateix any, al maig, van tenir lloc les primeres eleccions locals. D'aquesta manera, es van mantenir dos àmbits administratius, a més de l'àmbit central, amb els municipis i els 49 *voivodatos*, una mena de regions que havien estat heretades de l'etapa comunista. Els comtats i les regions actuals van ser introduïts posteriorment, en la **segona reforma descentralitzadora** de 1998 i 1999. Aquesta segona etapa va tenir un major calat en la descentralització administrativa.

L'àmbit regional, tal com està configurat en l'actualitat, amb els *voivodatos*, va ser creat per la Llei d'Organització del Govern Local de 1999. Fins a aquest moment, l'administració regional era exercida per un governador nomenat pel Primer ministre. Després d'aquesta llei, l'estructura territorial va quedar configurada en 16 regions, *voivodatos*, 314 districtes, *powiat* (dels quals 66 són ciutats amb estatus de districte) i 2.478 municipalitats, *gmina*.

Cada autoritat territorial es regeix per una legislació nacional diferent: les autoritats regionals estan regulades per la Llei d'Autogovern de *voivodatos*; els districtes, per la Llei d'Autonomia *Powiat*; i els municipis, per la Llei d'Autonomia Municipal. Varsòvia, la capital, està regulada específicament per la Llei del Sistema de la Ciutat de Varsòvia.

A cada regió hi ha un **Poder legislatiu**, el Consell (*sejmiki*), elegit per sufragi universal directe cada quatre anys amb representació proporcional. No obstant això, una modificació de la llei, el 2018, ha augmentat a 5 anys el mandat i el limita a un màxim de dos períodes. Aquest òrgan elegeix el Cap del Poder executiu, que representa la regió i presideix la Junta de la Regió.

Les regions són responsables de qüestions d'importància regional (determinades per la llei) i exerceixen un paper relativament limitat en la prestació de serveis públics. Les seves principals **responsabilitats** són la planificació del desenvolupament regional, la gestió i el manteniment de les carreteres regionals i el transport públic (inclosos els ferrocarrils des de 2009), l'educació superior, la salut (hospitals regionals), el benestar social, el mercat laboral i la protecció del medi ambient (des de l'any 2009).

En aquest sistema, el poder dels consells regionals és contrarestat pel **governador** (*wojewoda*), nomenat pel Primer ministre i que representa el Govern central. El governador s'encarrega de vetllar per la legalitat de les decisions preses pels tres àmbits de Govern territorials i assegura la unitat de l'Estat. A més, és el representant del tresor de l'Estat i, per tant, també controla les finances.

Encara que hi hagi una especificació entre les funcions de l'Estat central i les de les regions, aquesta figura planteja una certa subordinació de les segones enfront de les primeres.

L'àmbit intermedi està compost pels **districtes**, que van ser abolits el 1975 i restablerts el 1999 amb la Llei d'Organització del Govern Local de 1999. Dels 314 districtes, 66 són municipis urbans amb estatus de districtes, ja que compten amb més de 100.000 habitants (*miasto na prawach powiatu*), amb la qual cosa tenen competències de districte i de municipi. Els districtes compten amb un Poder legislatiu, el *rada powiatu*, elegit cada 5 anys (des de 2018) sota un

sistema proporcional. Aquest òrgan elegix el President o *starosta*, que presideix la Junta del Districte (*zarzad powiatu*). El President també és el Cap de l'Administració del comtat.

Els districtes són responsables dels problemes locals que específicament s'han assignat per llei. Les seves àrees inclouen l'educació secundària, els serveis de salut pública (hospitals), el benestar social (més enllà dels límits territorials municipals), l'activitat econòmica i la creació d'ocupació. Si es compara amb el poder que s'ha atorgat als municipis i les regions, els districtes tenen una menor rellevància, no solament quant a les seves competències, que són menors, sinó també quant a la seva visibilitat política i institucional.

L'àmbit més proper als ciutadans a Polònia són els **municipis**, que constitueixen el nivell bàsic de l'Administració pública. Com s'esmentava anteriorment, estan protegits per la Constitució i estan dotats de tots els poders no reservats específicament per a altres àmbits. Poden ser de tres tipus en funció de la seva població: municipis urbans (*gmina miejska*), amb una grandària que va dels 1.300 als 1,7 milions d'habitants, que en l'actualitat són 302, municipis rurals o *gmina wiejska* (1.555); i municipis mixts (*gmina miejska-wiejska*), que són 621.

L'**esquema de Govern** és força similar al regional. En cadascun dels municipis trobem el **Consell del municipi** (*rada gminy*), que s'elegeix en eleccions locals cada 5 anys (des de 2018), la grandària del qual varia depenent de la població, de 15 a 45 membres. A més, compta amb un Poder executiu (*urzgd gminy*), la **Junta del Municipi**, que presideix l'alcalde. A diferència del que succeeix als districtes, els alcaldes són elegits de forma directa des de 2002, augmentant des de llavors la seva preeminència enfront del Consell i la seva visibilitat política. Quant al tipus d'elecció, podem trobar sistemes majoritaris o proporcionals en funció del tipus de municipi.

En comparació amb altres països de l'Est d'Europa, els Governos locals a Polònia tenen responsabilitats àmplies i molt variades. Cal tenir en compte que són responsables de tots els assumptes públics d'importància local que no s'assignen a altres àmbits de Govern.

La Llei de Municipis de 1990 va atorgar responsabilitats a la planificació espacial, el desenvolupament d'infraestructura, que inclou les carreteres locals, el transport públic, diversos serveis públics com el subministrament d'aigua i clavegueram, la gestió de residus i energia (des de 2013), l'habitatge municipal, els serveis socials, la protecció del medi ambient, l'atenció mèdica bàsica, la recreació i la cultura. A més, els municipis poden crear unitats submunicipals amb una funció administrativa subordinada, amb tasques definides per a cada municipi (Radzik-Maruszak, 2016).

Així mateix, cal tenir en compte que els municipis a Polònia gaudeixen d'una autonomia financera relativament gran, ja que són les úniques entitats locals que recapten els seus propis impostos. D'acord amb la **Llei d'Ingressos de les Unitats del Govern Local** de 2003, els Governes es beneficien de tres fonts d'ingressos: ingressos propis, subsidis generals del pressupost estatal i subsidis específics del pressupost de l'Estat. L'impost a la propietat compleix un paper clau, ja que proporciona més de la meitat de tots els ingressos municipals.

4. La República Txeca com a República parlamentària

La República Txeca es va organitzar a partir de la Constitució de 1993 com una república parlamentària, en què el Cap d'Estat té un poder simbòlic i el Primer ministre és el cap de l'Executiu. El Cap d'Estat gaudeix d'una legitimitat directa, després de la modificació del sistema electoral, el 2012, mentre que el Primer ministre té una legitimitat indirecta, atès que és elegit per la Cambra Baixa.

4.1. El President de la República Txeca i el Primer ministre

El President de la República Txeca és el Cap de l'Estat. L'elecció del President és de forma directa amb possibilitat de segona volta. El seu mandat és de cinc anys i solament pot ser reelegit una vegada.

El President té **poders fonamentalment simbòlics** i especificats en la Constitució. Entre els limitats poders del President hi ha el de veto, que l'habilita a retornar una llei al Parlament. No obstant això, aquest veto es pot aixecar amb una majoria absoluta del Parlament.

Això és el que va succeir el 2006, quan després de superar el veto presidencial el Parlament de la República Txeca, es va convertir en el primer país excomunista d'Europa que reconeixia el matrimoni legal a parelles del mateix sexe.

D'altra banda, el President nomena els jutges del Suprem i del Constitucional amb permís del Senat. Així mateix, el President pot dissoldre la Cambra de Diputats en circumstàncies excepcionals, que tenen a veure amb la incapacitat de formar o de mantenir un Govern per part de la Cambra, forçant, així, una nova elecció. A més, el President és el comandant en cap de les Forces Armades, però les decisions en matèria de política exterior i de defensa les pren el Primer ministre.

Fins l'any 2012, el Cap de l'Estat a la nova República Txeca era elegit per les dues Cambres del Parlament de forma conjunta (senadors i diputats), seguint amb la tradició de l'antiga Txecoslovàquia. La Constitució pretenia establir un sistema parlamentari amb el Primer ministre com a figura executiva principal i un President amb un rol simbòlic. No obstant això, la figura de Havel va adquirir tanta rellevància que en l'imaginari col·lectiu pot ser que mutés la intenció originària dels legisladors. És així com, en virtut d'una reforma del sistema electoral, es va instaurar l'**elecció directa**.

La introducció de l'elecció directa del President era per a molts txecs un anhel, encara que altres veus alertaven de les potencials conseqüències desestabilitzadores que podria tenir un President d'un partit i un Primer ministre d'un altre, que, si bé no presentaria els problemes d'una cohabitació com la francesa, en què tots dos tenen poders *de facto*, generaria un escenari nou i amb resultats impredecibles. Malgrat aquests temors i després de la reforma que es va dur a terme, uns anys després també els eslovacs van seguir aquest camí i van reformar la seva Constitució per a l'elecció directa del President. Així, les **primeres eleccions presidencials** a la República Txeca van ser el 2013 i les segones van tenir lloc el 2018. En tots dos comicis va resultar electe el President Miloš Zeman (SPO).

Amb anterioritat a l'elecció directa, la República Txeca havia tingut únicament dos **Presidents**, que havien estat elegits pel Parlament. **Václav Klaus** (2003-2013) i **Václav Havel** (1993-2003). El primer, dramaturg de professió, havia estat nomenat President de l'antiga Txecoslovàquia el 1989, després de la Revolució de Vellut. El seu càrrec va ser confirmat mitjançant eleccions el 1990, però va dimitir el 1992 durant el procés de separació del país. Després que es creessin les noves repúbliques, es va convertir en el primer President de la República Txeca el 1993. Va revalidar aquest càrrec el 1998, que va abandonar, per malaltia, el 2003. La mort de Václav Havel el 2011 va generar nombrosos gestos d'afecte, dins i fora del país, cap a una de les persones clau de la transició a la democràcia, últim President de Txecoslovàquia i primer President de la República Txeca, que, a més, va impulsar l'entrada d'aquest nou país a la Unió Europea i a l'OTAN.

Per la seva banda, el Primer ministre a la República Txeca és el Cap del Govern, que impulsa l'agenda de les polítiques domèstiques i cap a l'exterior. És elegit pel Parlament i nomenat formalment pel President de la República.

Fins avui, dos dels antics **Primers ministres** de la República Txeca han estat posteriorment Presidents de la República (taula 1). Es tracta de **Václav Klaus**, que va ser Primer ministre entre 1992 i 1998, i de **Milos Zeman**, Primer ministre entre 1998 i 2002.

A la República Txeca és difícil la conformació de Governos després de les eleccions, i també l'estabilitat d'aquests. Tant el Primer ministre com els Ministres del seu Gabinet necessiten la confiança del Parlament. A més, al llarg del seu mandat poden presentar qüestions de confiança vinculades al disseny d'alguna llei. Per exemple, el 2013 va caure un Govern denominat de tecnòcrates per no superar una qüestió de confiança. No obstant això, els Presidents de la República Txeca prefereixen evitar el recurs d'eleccions anticipades perquè s'aconsegueixin recomposicions dels Gabinetos després de les crisis d'aquests.

Com a efecte col·lateral a les dificultats per a l'estabilitat dels Governos, si bé la Constitució atorga molt més poder al Primer ministre que al President, el càrrec presidencial està associat a una gran influència i protagonisme en la vida política. Així i tot, no sempre aquest protagonisme s'ha basat en una percepció d'equanimitat i d'altura en la gestió del President. En alguns casos aquest protagonisme de la figura presidencial ha vingut de la mà d'excessos en les seves decisions, com quan el President Klaus el 2012 va decidir cessar la Ministra de Defensa de manera unilateral sense comptar amb el Primer ministre, que és qui conforma el seu propi Gabinet.

Taula 1. Caps d'Estat de la República Txeca

President	Període de Govern	Partit	Tipus d'elecció
Václav Havel	1993-1998 1998-2003	Independent	Indirecte
Václav Klaus	2003-2008 2008-2013	ODS	Indirecte
Miloš Zeman	2013-2018 2018	SPO	Directe

Font: elaboració pròpia.

4.2. L'organització del Parlament a la República Txeca

El **Parlament** de la República Txeca té un format bicameral. Fins a la reforma electoral que va introduir l'elecció directa del President de la República, el Parlament era l'únic òrgan dotat de legitimitat directa. Està format per una **Cambra de Diputats** (Poslanecká sněmovna) i per un **Senat** (Senát).

La Cambra de Diputats està integrada per 200 membres, elegits per quatre anys mitjançant una fórmula proporcional. Per la seva banda, el Senat va ser creat el 1996, està format per 81 membres i és una Cambra contínua que es renova per terços.

Malgrat que les dues Cambres que integren el Parlament tenen funcions diferents, la Cambra Baixa té una major centralitat. Sobre aquesta recai, a més de la funció legislativa, la gestió de la confiança amb el Govern i el control d'aquest.

També hi ha la **moció de censura**, que, en cas de no superar-se, obliga el Govern a dimitir. En només dos anys, el Primer ministre Babis ha protagonitzat dues mocions de censura. El 2019, el seu Govern va sobreviure a una moció de censura presentada per l'oposició, el motiu de la qual era la suposada malversació de fons europeus a un imperi empresarial. Anteriorment, el 2018, una

moció de censura es referia a suposades activitats il·lícites del President i de la seva família amb la gestió d'unes propietats amb la finalitat de qualificar-les per a una ajuda pública.

El **Senat** té, d'alguna manera, un paper en la funció de control davant el Tribunal Constitucional, ja que participa en el nomenament dels jutges constitucionals, i també en el control del President de la República, atès que pot dur a terme un procés d'*impeachment* contra aquest.

El 2013, el President Václav Klaus va superar durant les últimes setmanes del seu mandat un procés d'aquestes característiques en què un grup de senadors l'acusaven d'alta traïció per l'alliberament de presos amb delictes econòmics, i també de greu incompliment de la Constitució per retardar el nomenament dels magistrats del Tribunal Constitucional. Si hagués prosperat el mecanisme, hagués comportat la destitució del Cap de l'Estat.

A més, el Senat pot vetar una llei, encara que n'hi ha prou amb una majoria simple a la Cambra de Diputats per a aixecar aquest veto. Ara bé, en qüestions com la ratificació de tractats internacionals i en resolucions en matèria de seguretat o de defensa, ambdues Cambres tenen competències iguals.

5. El semipresidencialisme a Polònia

Després de la seva transició, Polònia es va organitzar com un **règim semipresidencialista**. Com a tal règim, el Cap de l'Estat és elegit de forma directa i té alguns poders *de facto*, a més dels simbòlics. Per la seva banda, el Primer ministre gaudeix de la confiança del Parlament, que l'elegeix i concentra la major part de les tasques executives.

Aquest sistema semipresidencialista va quedar consagrat en la Constitució de 1997, que temperava el tipus de semipresidencialisme que havia operat entre 1990 i 1997, restant poder a la figura del President.

5.1. El President de la República a Polònia

El President gaudeix de legitimitat directa, atès que és elegit per vot directe per un període de cinc anys i amb una limitació a dos únics mandats. En les eleccions presidencials, hi ha el recurs a la doble volta en cas que cap candidat obtingui majoria absoluta.

En la figura del President de la República a Polònia es concentren les tasques de la Prefectura de l'Estat, que són de tipus simbòlic, ja que les de la direcció del Poder executiu recauen en el Primer ministre.

L'actual repartiment de poder ha disminuït les atribucions del President, que entre 1990 i 1997 semblaven superposar-se amb les del Primer ministre. Junta-ment amb això, l'elevada fragmentació del sistema de partits feia disfuncional el sistema semipresidencialista. Amb les reformes introduïdes en la Constitució de 1997, i també amb una reforma del sistema electoral per a disminuir la seva alta proporcionalitat, s'ha aconseguit un model de semipresidencialisme més operatiu.

En perspectiva comparada, el President de Polònia no té tant poder com a França, alhora que té les responsabilitats especificades d'una manera menys ambigua que en el cas francès. No obstant això, el President, atès que és la màxima autoritat del país i té un mandat fix amb una durada superior, pot aprofitar la seva presidència per a generar un discurs propi en què expressi les seves posicions amb autoritat sobre temes rellevants per al país. Això li confereix un poder polític informal més enllà del seu rol cerimonial.

Entre les **atribucions més destacades del Cap d'Estat a Polònia** hi ha la seva capacitat per **presentar projectes de llei al Sejm**. Així mateix, el President té **poder de veto presidencial**, encara que aquest es pot aixecar pel vot de tres cinquenes parts (abans era de dos terços). D'altra banda, el Cap d'Estat pot **convocar referèndums** amb aprovació del Senat. A més, el President pot **dissoldre el Parlament i convocar eleccions** en situacions excepcionals. Finalment, solament en situacions extremes pot **dissoldre el Parlament** (manca de consens per a l'elecció del Primer ministre) o si l'hi demanen dos terços del Sejm. Al costat d'aquestes també té atribucions rellevants, encara que les seves decisions requereixen la ratificació del Primer ministre, com el nomenament del President del Tribunal Suprem i dels jutges, i també el nomenament del Cap de l'Estat Major com a Comandant Suprem de les Forces Armades.

El primer President democràtic va ser Lech Walesa (1990 i 1995). Abans de Walesa el General Jaruzelski va ocupar el càrrec de President durant un any, però no havia estat democràticament elegit.

El líder del procés de transició, que durant anys havia parlat als polonesos i al món, va trobar en el càrrec presidencial una camisa massa estreta. Durant la seva presidència, Walesa va intentar expandir el poder presidencial mitjançant revisions constitucionals que aprofitaven l'ambigüitat de les normes. També va vetar nombroses lleis promogudes pel Govern. Fruit de tot això, la seva ascendència entre els polonesos es va anar esvaint i no va arribar a revalidar el seu càrrec en les eleccions de 1995. Amb el pas dels anys, la figura de Walesa ha seguit generant controvèrsies. Entre altres raons, per les seves declaracions entorn dels homosexuals i la tolerància, i també per la seva voluntat de tornar al poder després d'anunciar el que semblava la seva retirada definitiva.

En relació amb els mandats presidencials i els seus relleus, Polònia va viure una tragèdia aèria que va acabar amb la vida del llavors President Lech Kaczyński (Partit Llei i Justícia) quan es dirigia a un homenatge en memòria de les víctimes de la massacre de Katy. A més del fet poc usual de la mort d'un President, dues circumstàncies més doten d'excepcionalitat la situació. En primer lloc, perquè en aquest accident també van morir un gran nombre de personalitats polítiques. En segon lloc, perquè es va produir quan el germà bessó del President exercia de Primer ministre. Després de la defunció del President, es va produir una substitució temporal per part de Kmorowski, President del Sejm, ja que no hi ha la figura de vicepresident. Posteriorment, en les eleccions de 2010, va revalidar el seu càrrec, ja que va derrotar el germà bessó del President mort.

5.2. El Primer ministre

El Primer ministre és nomenat formalment pel President de la República amb el suport de la Dieta, amb la qual cosa gaudeix de la confiança del Parlament, que és qui l'elegeix. Al seu torn, el Primer ministre designa els Ministres i, després de la ratificació de la Dieta, són nomenats pel President de la República.

Fins a la reforma de la llei electoral per a les eleccions parlamentàries, el 1993, l'alta fragmentació del sistema de partits impedia que hi hagués una majoria clara al Parlament sobre la qual el Primer ministre pogués manar en cas de cohabitació. Des de llavors, si bé són habituals els Governos de coalició que fan que els Ministres puguin procedir de diferents partits, la fragmentació s'ha reduït parcialment.

D'altra banda, ja que es tracta d'un **règim semipresidencialista** en què, a més, el President té un mandat de cinc anys i el Primer ministre de quatre, són freqüents els períodes de cohabitació. Fins avui hi ha hagut diverses cohabitacions. El 1993, durant la presidència de Lech Walesa, els partits excomunists van guanyar les eleccions parlamentàries i es va mantenir una cohabitació fins que Walesa va perdre les eleccions presidencials en favor de l'excomunista Kwasniewski. Els desacords entre el President i el Primer ministre durant aquest període van modelar els canvis en l'arquitectura institucional que va introduir la Constitució de 1997. El 1997 va tenir lloc una nova cohabitació de Kwasniewski i un Govern de coalició de la dreta, organitzada sota les sigles de l'antic sindicat Solidaritat i els liberals de la Unió per a la Llibertat. El balanç de les cohabitacions és molt diferent. Si per a Walesa va ser un període de grans desacords amb el Primer ministre, Kwasniewski va ser capaç de generar una dinàmica de cooperació i de construcció de consensos que li va valer la millor valoració que ha rebut un polític des de la caiguda del comunisme a Polònia (Castle, 2012).

5.3. L'organització del Poder legislatiu

Polònia té una organització bicameral asimètrica formada per la Cambra Baixa o Dieta (Sejm) i la Cambra Alta o Senat (Senát).

La **Dieta** té un paper predominant en el procés legislatiu. Està formada per 460 membres, que són elegits per un mandat de quatre anys. Aquesta Cambra té una major centralitat en la vida política que el Senat. Totes les lleis aprovades per la Cambra Baixa han d'anar al Senat, però qualsevol rebuig o esmena pot ser superat amb una majoria simple del Sejm. Així mateix, la Cambra pot

superar els vetos presidencials, però amb una majoria de tres cinquenes parts. També té capacitat per a convocar referèndums per majoria simple i confirmar els nomenaments d'alts càrrecs.

Els diputats a Polònia duen a terme activitats de districte, per la qual cosa es creen oficines electorals en els diferents districtes. Hi ha una assignació mensual per a aquesta finalitat de la qual el diputat després rendeix comptes (Sánchez Medero, 2014).

Quant a les tasques de control del Govern, hi ha la **moció de censura constructiva**, que pot forçar un Primer ministre a dimitir. Però, com en el cas alemany, si prospera, aquest vot de no confiança està associat al nomenament d'un altre líder.

El **Senat** està format per 100 membres també elegits per quatre anys. El 1989 era l'únic cos electiu de forma lliure, però des de llavors no ha expandit els seus poders a partir d'aquesta legitimitat inicial. Els seus vetos poden ser superats i no tenen poders o responsabilitats especials. No obstant això, atès que cal el suport del Senat per a una reforma de la Constitució, aquesta Cambra ha perdurat i probablement persisteixi com a part del sistema polític (Castle, 2012).

Les eleccions del Sejm i del Senat són simultànies. La dissolució de la Dieta implica la dissolució del Senat. Aquest fet pot succeir de forma anticipada si el President dissol la Cambra o si dos terços d'aquesta voten la seva dissolució.

6. El sistema electoral de la República Txeca

Els 200 membres que conformen la Cambra de Diputats de la República Txeca són elegits per un període de cinc anys. Des de l'any 2002, en què es va produir l'última reforma del sistema electoral, el país es divideix en **catorze circumscripcions electorals** (taula 2). En cadascuna d'aquestes circumscripcions els partits o aliances presenten llistes tancades. Cada elector pot registrar un vot de llista o marcar fins a quatre vots preferencials en el seu partit elegit.

Atès que el vot preferencial és optatiu, molts votants es decanten pel vot de llista i les posicions en la papereta són menys rellevants que en altres sistemes polítics en què el vot preferencial és obligatori, com és el cas de Polònia (Marcinkiewicz i Stegmaier, 2015).

Els escons es distribueixen als districtes d'acord amb el percentatge de vots vàlids emesos. Si en una circumscripció s'emet el 20% dels vots vàlids emesos, aquesta circumscripció rebrà el 20% dels escons. Una vegada determinat el nombre d'escons que li corresponen a cada circumscripció, aquests es reparteixen entre els partits de manera proporcional aplicant la **fórmula D'Hondt**.

Hi ha una **barrera electoral** del 5%, en l'àmbit nacional, que ha de superar el partit per a accedir al repartiment d'escons. Aquesta barrera ascendeix al 10% si es presenta una coalició de dos partits, al 15% si és una coalició de tres partits i a un 20% en cas que la coalició fos de quatre o més partits.

Abans de la reforma de 2002, la República Txeca es dividia en vuit districtes electorals i el mètode de representació, també proporcional, era la quota Hagenbach-Bischof. Hi havia una barrera del 5% en l'àmbit nacional per als partits que competien de forma individual. Aquesta barrera ascendia al 7% per a coalicions de dos partits, al 9% per a coalicions de tres partits i a l'11% per a coalicions de quatre o més partits.

Taula 2. Resum de diferències de l'elecció de membres de la Cambra de Diputats i del Senat de la República Txeca

	Cambra de Diputats	Senat
Membres	200	81
Tipus d'elecció	Directe	Directe
Sistema de repartiment	Fórmula proporcional amb barrera legal	Fórmula majoritària a doble volta

Font: elaboració pròpia.

	Cambra de Diputats	Senat
Districtes	14	81
Durada del mandat	Quatre anys	Sis anys
Renovació de la Cambra	Íntegra	Terços
Possibilitat de dissolució	Pel President de la República convocant eleccions anticipades	No pot ser dissolt per cap òrgan

Font: elaboració pròpia.

Amb un mètode majoritari, els **senadors** són elegits en circumscripcions uninominals. El mandat dels senadors és de sis anys. Cada dos anys, com als Estats Units d'Amèrica, se celebren eleccions en un terç de les circumscripcions. Però, a diferència del sistema nord-americà, hi ha una segona volta en les eleccions dels senadors a la República Txeca.

L'**abstenció** és elevada en les eleccions del Senat. En les eleccions dels senadors, aproximadament solament vota entorn d'un 30% en primera volta i un 20% en segona volta. La recent data de creació d'aquest òrgan, 1996, pot ser que encara no hagi permès que els txecs prenguin consciència del paper de la Cambra Alta en el sistema polític. Al mateix temps, la mobilització a cada elecció de solament un terç del país també juga en contra dels nivells de participació electoral en aquest àmbit d'eleccions.

7. El sistema electoral de Polònia

L'elecció dels **diputats del Sejm** es porta a terme dividint el país en **41 circumscripcions**, cada una de les quals elegeix entre 7 i 19 escons en funció de la seva grandària. Els partits i coalicions presenten les seves llistes de candidats i els electors indiquen la preferència per un candidat d'una llista.

Els escons s'assignen a cada circumscripció amb la **fórmula de repartiment proporcional D'Hondt**. Hi ha una **barrera en l'àmbit nacional** del 5% si els partits competeixen en solitari i del 8% si els partits competeixen en coalició, encara que les llistes que representin minories estan exemptes d'un llindar electoral.

Aquest sistema electoral és el resultat d'una reforma el 1993 i una altra el 2001 que buscaven reduir l'elevada fragmentació i afavorir, així, la generació de Governos estables. Amb aquest objectiu, el 1993 la Dieta va acordar la reforma del sistema electoral mitjançant diversos instruments: es va introduir la barrera legal en l'àmbit nacional, es va reduir la grandària de les circumscripcions per a intentar generar un funcionament pseudomajoritari i es va introduir la forma de repartiment D'Hondt amb la finalitat d'afavorir els partits més grans.

Com a resultat d'aquests canvis en el sistema electoral, **la fragmentació es va reduir** en termes generals. Els partits que no van adaptar les seves estratègies al nou sistema electoral no van aconseguir representació. El 34% del vot va ser a partits que no van obtenir representació, atès que es van presentar molts partits polítics. De fet, sis dels set partits que van promoure la reforma es van quedar fora en les eleccions de 1993. D'altra banda, el 67% dels escons els van aconseguir SLD i PSL, hereus dels comunistes, i en aquest mandat es volia reformar la Constitució. La conclusió del que va passar podia ser que les eleccions racionals no sempre aconseguen els resultats preferits.

Així doncs, després de la reforma de 1993, es va portar a terme una **nova reforma el 2001**, que és la que regeix en l'actualitat. La barrera del 5% en l'àmbit nacional i del 8% si van en coalició persisteix. S'han creat 41 circumscripcions (entre 7 i 19 escons cadascuna, depenent de la seva grandària). Aquest va ser el principal element de la reforma de 2001.

Per la seva banda, els cent **senadors** són elegits en circumscripcions uninominals per un sistema majoritari sense segona volta (taula 3). Solament les dues províncies més poblades de Polònia tenen tres circumscripcions, mentre que la resta té dos senadors elegits en dues circumscripcions uninominals.

Taula 3. Resum de diferències en l'elecció dels membres del Sejm i del Senát a Polònia

	Sejm	Senát
Membres	460	100
Tipus d'elecció	Directe	Directe
Sistema de repartiment	Fórmula proporcional amb bar-rera legal	Fórmula majoritària
Districtes	41	100
Durada del mandat	Quatre anys	Quatre anys
Renovació de la Cambra	Íntegra	Íntegra
Possibilitat de dissolució	Pel President de la República convocant eleccions anticipades	Quan es dissol el Sejm

Font: elaboració pròpia.

8. El sistema de partits i les eleccions a la República Txeca

El sistema de partits txec va ser, fins fa poc temps, un cas atípic a la regió. Va mantenir durant anys uns patrons de competència estables i força predictibles en què, amb poques sorpreses, els partits més rellevants mantenien el seu suport electoral. A això s'unia una competència partidista unidimensional, articulada entorn de l'eix esquerra i dreta que, amb poques excepcions, es va veure reflectit en les coalicions de Govern.

No obstant això, des de les eleccions de 2010, assistim a un canvi profund del sistema de partits, no solament per l'entrada de noves formacions polítiques i amb això un augment dels nivells de fragmentació i inestabilitat, sinó també pel tipus de partits que han aparegut.

Com veurem, l'èxit d'aquests nous partits de tints populistes comporta un canvi radical en la vida política i institucional txeca i planteja importants reptes en un futur immediat.

Es poden diferenciar **tres fases** en el desenvolupament del sistema de partits en l'etapa democràtica: una primera, que transcorre entre les eleccions de 1992 i les de 1998; una segona etapa, que abasta fins als comicis de 2010; i l'última etapa, que comença amb la transformació del sistema en aquestes eleccions (Hájek, 2018).

En els moments posteriors a la Revolució de Vellut el 1989, en l'encara Txecoslovàquia, trobem un panorama fragmentat i molt heterogeni ideològicament, amb molts partits i moviments polítics que començaven a mobilitzar-se.

Les eleccions fundacionals de 1990 van ser guanyades aproximadament per un 50% dels vots pel **Fórum Cívic (OF)**, una amalgama política de l'oposició al règim comunista originada poc després dels esdeveniments del 17 de novembre. De la mà de Václav Havel, va agafar el paper protagonista en les negociacions durant la transició. A molta distància, el segon partit més votat va ser el **Partit Comunista de Bohèmia i Moràvia (KSCM)**, provinent del Partit Comunista Txecoslovac (KSC) creat el 1921. En aquestes eleccions també trobem la **Unió Cristiana i Democràtica (KDU)**, una coalició de diversos partits demòcrata-cristians, liderats pel Partit Popular Txecoslovac (l'origen del qual

es remunta a l'any 1919). Amb el nom de **Partit Popular Cristià i Demòcrata-Txecoslovac**, adoptat el 1992 (KDU-ČSL), va ser un dels partits més estables del sistema.

Les enormes diferències dins del Fòrum Cívic, en què convivien grups que anaven de l'esquerra radical al conservadorisme van propiciar la seva ruptura en la primavera de 1991. Aquest fet va significar un punt d'inflexió en el desenvolupament del sistema de partits txec amb la creació de dues forces polítiques: el **Partit Cívic Democràtic (ODS)**, de tendència conservadora, encara que liberal en l'econòmic, amb clars tints euroescèptics, i el **Moviment Cívic**. Aquest últim va fracassar a les urnes de 1992 i ODS es va convertir en la força política més forta de la dreta en els anys següents, amb una mitjana de suport electoral superior al 25%. El seu èxit va ser evident en les legislatives de 1993, i va aconseguir construir un Gabinet de coalició majoritari el 1993.

Durant aquesta primera etapa també es va assistir al naixement d'una altra formació política molt rellevant, el Partit Socialdemòcrata Txecoslovac, que després de la separació d'Eslovàquia es va quedar amb la denominació de **Partit Socialdemòcrata Txec**, el ČSSD. Aquest partit va fer seu el nínxol buit de l'esquerra política no comunista i el 1996 va aconseguir quatre vegades el vot rebut el 1992. Les terceres eleccions de 1996 les va guanyar ODS, que va liderar el mateix Gabinet de coalició que durant el període anterior, amb KDU-ČSL i ODA, aquesta vegada en minoria (taula 4). El sistema de partits va continuar amb nivells mitjans de fragmentació, fins i tot, després d'aquests comicis.

La segona fase del sistema de partits, també anomenada d'estabilització, comença amb les eleccions de 1998.

Com s'ha esmentat anteriorment, aquests comicis van ser avançats després de la renúncia del Primer ministre Václav Klaus (ODS) i del Govern interí de Tosovsky. En aquestes va resultar guanyador el Partit Socialdemòcrata, ČSSD, que va aconseguir 74 dels 200 escons, seguit de l'ODS, amb 63. Només cinc partits van aconseguir entrar a la Cambra, atès que van superar el llindar del 5% necessari per a obtenir representació. No obstant això, principalment a causa d'antipaties personals, el ČSSD no va poder formar un Gabinet majoritari i Miloš Zeman va presidir el seu Govern en minoria, com mostra la taula 4. Aquest Gabinet només va obtenir el suport de l'ODS, en l'anomenat «**Acord d'Oposició**», i es va enfrontar a l'oposició de la KDU-ČSL i la Unió de la Llibertat (US) (Havlík, 2015).

Taula 4. Governos i partits en els Governos de la República Txeca (1993-2019)

Període	Primer ministre	Partits en el Govern	Majoria del Gabinet
Gener 1993 - juliol 1996	Václav Klaus	ODS-KDS, KDU-ČSL, ODA	Sí
Juliol 1996 - novembre 1997	Václav Klaus	ODS, KDU-ČSL, ODA	No
Juliol 1998 - juliol 2002	Miloš Zeman	ČSSD	No
Juliol 2002 - juliol 2004	Vladimír Špidla	ČSSD, K	Sí
Agost 2004 - abril 2005	Stanislav Gross	ČSSD, K	Sí
Abril 2005 - agost 2006	Jiří Paroubek	ČSSD, K	Sí
Gener 2007 - març 2009	Mirek Topolánek	ODS, KDU-ČSL, SZ	Sí
Juliol 2010 - juny 2013	Petr Nečas Jiří Rusnok	ODS, TOP09, WU	Sí
Gener 2014 - desembre 2017	Bohuslav Sobotka	ČSSD, ANO, KDU-ČSLU	Sí
desembre 2017-	Andrej Babiš	ANO, ČSSD	No

Font: Lukáš Hájek (2018). «Dimensions of Politics in the Czech Republic». *Czech Journal of Political Science* (núm. XXV, pàg. 2131-2151), i elaboració pròpia.

En les eleccions de 2002, el ČSSD va repetir victòria, però els escons obtinguts no van ser suficients, per la qual cosa no li va quedar més opció que governar novament en coalició, aquesta vegada amb els partits que havien estat oposició en la legislatura prèvia: el KDU-ČSL i la Unió Democràtica-Unió de la Llibertat (US-DEU). La correlació de forces va canviar en els següents comicis de 2006. Aquesta vegada, el Gabinet encapçalat per Topolánek (ODS) va obtenir el suport de la KDU-ČSL i els Verds (SZ). No obstant això, després de successius escàndols de corrupció, la majoria legislativa va culminar en la (cinquena) moció de censura el maig de 2009.

La tercera fase del sistema de partits, en què s'observa la seva transformació, s'inicia amb les eleccions de 2010 (taula 5).

D'una banda, els dos partits fins llavors majoritaris en la dècada anterior van rebre un dur revés electoral, l'ODS va perdre 28 escons i el ČSSD, 18. A més, un partit històric, el KDU-ČSL, no va aconseguir representació parlamentària. Tampoc no ho va fer el partit verd (SZ). L'entrada de dos nous partits de centredreta, el TOP 09 i el VV, va provocar un augment notable de la volatilitat.

Taula 5. Resultats electorals a la Cambra de Diputats (1990-2017) (% vots)

Partit	1990	1992	1996	1998	2002	2006	2010	2013	2017
OF	49,5								
KSCM	13,24	14,05	10,33	11,03	18,51	12,81	11,27	14,91	7,76
MORSL	10,03	5,87							
KDU- #SL	8,42	6,28	8,08	9	14,28	7,23	4,39	6,78	5,8
#SSD	4,11	6,53	26,44	32,31	30,21	32,32	22,09	20,45	7,27
ODS		29,73	29,62	27,74	24,48	35,38	20,22	7,72	11,32
SZV	4,11						-		
TOP 09						-	16,71	11,99	5,31
SZ	4,1	6,52		1,12	2,37	6,29	2,44	3,19	1,46
VV					-		10,88		
#SS	2,68								
ODA		5,93	6,36		0,51				
SZZJ		3,77	3,09	3,06	0,87				
SD- LSNS		4,59	2,05						
SCPZR		3,15							
KAN		2,69							
US				8,6					
SNK					2,78				
SNK ED						2,09			
SPOZ							4,33		
Suve- ren							3,67		
RMS	1	5,98	8,01	3,9	0,97		-		
DEU			2,8	1,45	-				
ANO								18,65	29,64
ÚSVIT								6,88	
PIRATI								2,66	19,79
SPD									10,64
Altres	2,81	4,91	3,22	1,78	5,03	3,88	3,99	6,76	2,47

Font: elaboració pròpia a partir de www.volby.cz.

El primer va ser creat uns mesos abans de les eleccions per l'anterior Ministre de Finances del Govern de Topolánek, que va deixar el KDU-ČSL després de les diferències internes amb l'ala de centreesquerra del partit. Poc després, aquest partit va elegir com a President Karel Schwarzenberg, exministre d'Afers exteriors en el Gabinet de V. Havel. Amb un ideari conservador, però aferrat als principis econòmics liberals, va aconseguir 41 escons. Per la seva banda, Assumptes Públics (VV) havia estat fundat el 2001, però fins llavors havia tingut una trajectòria en l'àmbit municipal i no havia presentat candidats a les eleccions parlamentàries. La campanya electoral del partit es va basar en una combinació d'una forta crida contra l'*establishment*, la lluita contra la corrupció i la defensa dels mecanismes de democràcia directa. Aquests dos partits van donar suport a la coalició encapçalada per ODS. No obstant això, les tensions cada vegada majors dins dels partits membres de la coalició i diferents escàndols de corrupció que afectaven el soci majoritari, ODS, van contribuir a generar una major inestabilitat en la coalició, la qual cosa va obligar a la renúncia anticipada del Gabinet el 2011 (Balík i Hloušek, 2016).

Taula 6. Resultats eleccions presidencials 2013-2018

2013			2018		
Candidats	Primera volta	Segona volta	Candidats	Primera volta	Segona volta
Milos Zeman (SPO)	24,21	54,8	Milos Zeman (SPO)	38,57	51,4
Karel Schwarzenberg (TOP09)	23,40	45,2	Jiří Drahos (independent)	26,60	48,6
Jan Fischer (independent)	16,35	45,2	Pavel Fischer (independent)	10,23	
Jiří Dienstbier Jr. CSSD	16,12		Michal Horáček (independent)	9,18	
Vladimir Franz (independent)	6,84		Marek Hilšer (Realista)	8,84	
Zuzana Roithová (DKUCSL)	4,95		Mirek Topolánek (independent)	4,31	
Táňa Fischerová (Moviment Clau)	3,23		Jiří Hynek (Realista)	1,23	
Přemysl Sobotka (ODS)	2,46		Petr Hanning (Partit del sentit comú)	0,57	
Jana Bobošíková (Suverenita)	2,39		Vratislav Kulhánek (ODA)	0,47	

Font: elaboració pròpia a partir de www.volby.cz.

Algunes de les tendències apuntades en els comicis de 2010 es van confirmar poc després, primer en les primeres **eleccions presidencials** per vot directe, que van tenir lloc el gener de 2013 i l'octubre en les eleccions legislatives avançades. En les presidencials, tal com mostra la taula 6, cap dels candidats dels partits tradicionals va superar la primera volta. El guanyador de la segona volta va ser Milos Zeman, antic Primer ministre socialdemòcrata, que havia aban-

donat el partit per les seves discrepàncies amb el líder, i que va crear la seva pròpia plataforma electoral, el Partit dels Drets Civils (SPO) (Havlik i Voda, 2016).

Quant a les **eleccions legislatives**, hi va haver dos fets destacats. D'una banda, els mals resultats dels partits fins llavors majoritaris. El ČSSD es va mantenir per poc com el primer partit més votat, però va caure tant en vots com en escons, i l'ODS va perdre 37 llocs a la Cambra Baixa (taula 7). La gran novetat van ser els dos partits que van aconseguir llocs de representació: l'**Aliança de Ciutadans Descontents (ANO 2011)** i **Llibertat i Democràcia Directa (USVIT)**, tots dos fundats el 2011.

El primer d'aquests va ser creat per Andrej Babiš, un empresari multimilionari d'origen eslovac molt crític amb la situació de la política txeca. El seu discurs, que va combinar la crítica als partits tradicionals amb una retòrica antisistema, enaltint les pràctiques reeixides de l'empresa enfront de la incompetència dels partits establerts, va tenir força calat entre els votants tant d'esquerra com de dreta i va aconseguir 47 escons. Per la seva banda, Llibertat i Democràcia Directa (USVIT) també va ser creat per un empresari, el txec-japonès Tomio Okamura. El 2012, Okamura havia estat elegit pel Senat i va voler postular-se en les primeres eleccions presidencials directes, però el Ministeri de l'Interior va prohibir la seva candidatura per tenir un nombre insuficient de signatures vàlides. L'element clau del discurs d'USVIT va ser l'èmfasi en la democràcia directa com l'element més important de qualsevol reforma proposada pel sistema polític, utilitzant per a això un discurs populista contrari a la immigració, a la comunitat gitana i als pobres. Va obtenir 14 escons al Parlament (Havlik i Voda, 2016).

Els resultats obtinguts no van deixar molt marge per a la formació del Govern i, malgrat les reticències inicials, ČSSD va formar una coalició amb ANO 2011 i KDU-ČSL. El Govern es va mantenir tot el període parlamentari, encara que també va viure episodis de crisi.

Un d'aquests va afectar el Ministre de Finances i fundador d'ANO 2011, A. Babis, que va ser acusat d'evasió fiscal i, posteriorment, destituït pel Primer ministre Sobotka pocs mesos abans de les eleccions de 2017. No obstant això, aquest escàndol no va influir en els resultats obtinguts pel seu partit. De fet, va ser el més votat, amb el 29,6% dels vots i 78 escons. **El resultat per als partits tradicionals va ser desigual.** Mentre que l'ODS va ser el segon partit més fort, rebent l'11,3% i 25 escons, tant el Partit Socialdemòcrata Txec (ČSSD) com els comunistes van obtenir el pitjor resultat en tot el període des de 1992. El Partit Pirata Txec, una formació jove antipolítica i *antistablistment*, que havia tingut una escassa repercussió en les legislatives anteriors, va aconseguir ser el tercer partit en vots i va empatar en escons amb l'ultradretana Llibertat i Democràcia Directa (SPD). Aquest últim, creat pels integrants d'USVIT, va destacar pel seu

discurs contrari a la immigració, a l'islam i als Estats Units d'Amèrica. També van superar el 5% exigint per entrar al Parlament la Unió Democristiana (KDU) amb 10 escons, el conservador-liberal TOP 09 amb 7 escons i el moviment Alcaldes Independents (STAN) amb 6 (taula 7).

Taula 7. Resultats electorals a la Cambra de Diputats (1990-2017) (escons)

	1990	1992	1996	1998	2002	2006	2010	2013	2017
OF	127								
KSČ(M)	127	35	22	24	41	26	26	33	15
HSD-SMS	22	14							
KDU(-ČSL)	19	15	18	20	31	13		14	10
US(-DEU)				19					
ODS(-KDS)		76	68	63	58	81	53	16	25
ODA		14	13						
SPR-RSČ		14	18						
ČSSD		16	61	74	70	74	56	50	15
SZ		16				6			
TOP 09							41	26	7
VV							24		
ANO								47	78
USVIT/SPD								14	22
Piratas									22
STAN									6

Font: elaboració pròpia a partir de www.volby.cz.

Aquestes eleccions van donar pas al Parlament més fragmentat de la història del país, en què nou forces polítiques van obtenir representació, però també van posar de manifest que el cicle polític del país centreeuropeu ha entrat en una altra etapa.

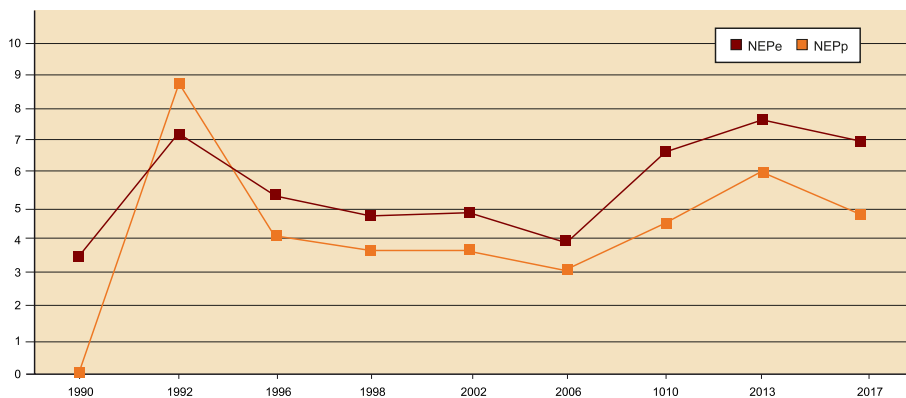
D'una banda, és evident que **l'esquerra política està delmada** i ha perdut la rellevància política que va mostrar en la dècada anterior. Però, a més, s'observa una **divisió i feblesa del centredreta**, que ha cedit tot el protagonisme als nous partits de dreta populistes i radicals. ANO va aconseguir el Govern, encara que en minoria, després dels intents infructuosos de formar una coalició amb ODS. Les eleccions presidencials de 2018 no van comportar importants canvis en aquest sentit i van mostrar que l'estructura de la competició partidista dels anys noranta i primers anys de l'actual segle ha canviat molt.

Com indica la taula 7, els dos partits principals del sistema, ODS i ČSSD, han minvat la seva presència a la Cambra Baixa. El rendiment dels altres dos partits més rellevants, la KDU-ČSL i el KSČM, revelen que també han anat perdent el seu atractiu per als votants.

Des de 2010, els partits abans majoritaris han anat perdent nombre de vots i l'emergència de nous partits reeixits en les eleccions ha modificat la morfologia del sistema. La fluïdesa i la inestabilitat ara es converteixen en característiques principals del sistema txec.

Com a mostra serveix aquesta dada: la meitat de tots els escons estan en mans de partits que no han estat més d'un període al Parlament i gairebé dos terços dels escons pertanyen a partits creats des de 2008.

Figura 1. Nombre efectiu de partits (electoral i parlamentari)

Font: elaboració pròpia a partir de Michael Gallagher (2019). *Election indices dataset* [en línia]. Disponible a: www.tcd.ie/political_science/people/michael_gallagher/elsystems/index.php

Si bé en els primers anys de democràcia trobem un sistema fragmentat, fins l'any 2006 el nombre efectiu de partits es va anar reduint (figura 1).

Durant aquestes eleccions, els dos partits polítics més grans del sistema (ČSSD i ODS) van aconseguir atreure més de dos terços del vot popular. Eren anys en què el vot protesta el capitalitzava el Partit Comunista KSČM. La concentració del vot entre els dos principals partits del sistema ČSSD i ODS dona compte del seu **declivi**: el 2006 aconseguen el 77,5% dels vots, el 2010, el 54,5%, mentre que els nous rebien el 32,5%. El 2013 solament aconseguen junts el 33% dels escons (ODS amb prou feines va aconseguir el llindar legal per entrar en el repartiment d'escons) enfront de dos partits nous, ANO i USVIT, que aconseguen el 30,5%. El 2010, el sistema de partits txec es va estabilitzar amb 3,5 partits efectius de mitjana i tenia una volatilitat mitjana entorn dels 22 punts (sense considerar les eleccions fundacionals). L'augment de la volatilitat el 2010 i 2017, per sobre dels 35 punts, va anar acompanyat d'una **creixent fragmentació del sistema de partits**. Com a resultat de l'augment dels nous partits i la pèrdua de suport dels establerts, el NEP electoral va augmentar a 6,9. En altres paraules, els nous partits no van reemplaçar els consolidats, ni

aquests van ser capaços de recuperar el seu suport el 2013 o 2017. El sistema de partits txec es va fragmentar encara més del que ho havia estat el 1992 (Havlik i Voda, 2016).

Els canvis del sistema de partits també es reflecteixen en les línies de conflicte i de competència entre els seus components. Si bé en les albors de la democràcia encara hi havia una divisió entre el reformisme i el comunisme, des de les primeres eleccions l'eix esquerra-dreta es va consolidar com el principal clivatge. Des dels primers anys del segle actual, comença a ser visible la divisió entorn de les actituds cap a la integració europea i, en particular, les opcions d'aprofundir o no les relacions amb la UE, tal com ho demostren els discursos euroescèptics majoritaris en els partits polítics. Fet que no sorprèn si considerem que la República Txeca és un dels països amb més alt nivell d'euroescèpticisme entre els seus ciutadans.

En l'actualitat, la proliferació i l'èxit dels partits populistes s'han vinculat a la crisi de confiança en la política i al desencantament amb els partits tradicionals, associats amb nombrosos escàndols de corrupció. L'interessant és que aquest procés té lloc en un context econòmic favorable, amb taxes de desocupació molt baixes i un alt creixement econòmic.

És a dir, que la divisió socioeconòmica antiga s'ha complementat amb un nou conflicte definit per actituds negatives cap a la política o cap als partits polítics establerts. Un populisme que, a diferència del que s'observa en altres països de l'entorn (per exemple, Polònia o Hongria), no té tant contingut cultural o nacionalista com econòmic i tecnocràtic (Hanley i Vachudova, 2018).

9. El sistema de partits, els partits i les eleccions a Polònia

El sistema de partits polonès va ser durant dècades un dels més inestables i volàtils de la regió. La fragmentació partidista després de les primeres eleccions va donar pas a una infinitat de fusions, divisions i la creació de nous partits que han influenciat, i molt, en l'estabilitat dels Governos. Aquests trets es conjuguen, a més, en un complex espai polític en què actualment es poden diferenciar **dues línies de conflicte**, una **econòmica** (esquerra-dreta) i una altra **sociocultural**, encara que de vegades els partits mantinguin perfils ideològics molt diversos en el seu interior.

Quant a l'**evolució del sistema de partits** en les últimes tres dècades, podem estructurar-la en **dues fases diferenciades**. La primera, des de les primeres eleccions democràtiques de 1991 fins a 2005. La segona fase s'inicia amb les eleccions de 2005 i abasta fins a les de 2015 (Jaskiernia, 2017).

La primera etapa es va caracteritzar per una enorme inestabilitat en la formació i consecució dels Governos de coalició.

Després de les eleccions celebrades el 1989 en ple procés de canvi polític, el Legislatiu estava dominat per **dos blocs** més que partits en el seu sentit clàssic: el partit que va governar el país des de 1948, el **Partit Obrer Unificat Polonès (PZPR)**, i les forces polítiques aglutinades entorn del sindicat **Solidaritat**. En aquesta organització convivien tres vessants molt diferents a les quals les unia l'anticomunisme: la provinent del sindicat obrer, la de l'Església catòlica i un gens menyspreable nombre d'intel·lectuals a favor de la democràcia. Aquesta diversitat va propiciar l'enorme capacitat de mobilització de la societat, però també va ser una de les seves principals febleses. D'aquesta en sorgirien diferents tendències i grups polítics en els anys següents.

El Govern de coalició presidit per Jaurzelski (PZPR) amb Mazowiecki (Solidaritat) com a Primer ministre va establir les bases per a l'inici d'una **transició pacífica i negociada**. L'alternança política va ser possible el 1991 amb la primera elecció directa del President després de la dimissió de Jaruzleski. En aquests comicis hi va haver tres candidats: L. Walesa, de Solidaritat, encapçalant l'Aliança de Ciutadans de Centre, que va ser vencedor amb el 70%, l'independent Tymimki i Mazowiecki, del partit liberal Unió Democràtica (UD). Amb Walesa com a President es va iniciar el primer Govern democràtic, encara que amb

insuficient suport parlamentari. L'enfrontament i la fragmentació de les forces escindides de Solidaritat, junt amb la manca de lideratge, va condicionar enormement la inestabilitat del Govern.

En aquesta etapa es va negociar la **nova llei electoral**, que s'aplicaria en les primeres eleccions parlamentàries d'octubre de 1991 i que va donar lloc a un Parlament extraordinàriament fragmentat. L'aplicació de la **fórmula Sainte-Laguë**, juntament amb uns baixos llindars legals, va permetre que els partits sense implantació nacional, però concentrats territorialment, obtinguessin representació, de manera que 29 partits van aconseguir el seu escó al Sejm, dels quals 11 tenien un sol representant. Al Senat, 22 partits van obtenir representació. El resultat van ser dos Governos en minoria en solament dos anys. Aquest període es va caracteritzar, a més, per **lluïtes intrapartidàries** per la formació d'un Govern, les **divisions** i els casos de **transfuguisme**, principalment entre els partits de l'oposició. En poc temps, tant POUP com Solidaritat, es van escindir en diferents partits.

Els canvis electorals introduïts per a la cita electoral de 1993 van ocasionar un dràstic descens en el nombre de partits amb representació i, amb això, una major estabilitat en la formació de la coalició per a sustentar el Govern (Jasiewicz, 2002). En aquestes eleccions el bloc excomunista, aglutinat aquesta vegada en l'Aliança de l'Esquerra Democràtica (SLD), va resultar vencedor, ja que va aconseguir 171 escons, seguit del Partit Popular Polonès (PSL), amb 132. L'augment de la sobrerrepresentació va fer que tots dos partits acumulessin el 66% dels escons del Sejm, la qual cosa va permetre una **coalició de Govern estable** durant tot el mandat. Aquests bons resultats van ser revalidats en les eleccions presidencials de novembre de 1995, en què va resultar vencedor Aleksander Kwasniewski (SLD).

En les terceres eleccions legislatives en democràcia (1997) Solidaritat va tornar al poder, aquesta vegada sent el nucli d'una aliança electoral de petits partits de centredreta i diversos grups de pressió, amb el nom **Acció Electoral Solidària (AWS)**. En aquesta ocasió, es va produir una notable concentració de poder entre AWS i SLD, que van acumular 365 escons de 460. Solament sis partits van aconseguir traspasar el llindar establert per obtenir representació, tal com mostra la taula 8.

El Govern d'AWS va comptar amb el suport del recentment creat Moviment per a la Reconstrucció de Polònia (ROP), partit conservador, i l'Aliança de la Llibertat (UW), de tendència liberal. Va ser el primer Govern postSolidaritat que va sobreviure a un mandat complet, encara que una part del període ho va fer en minoria després de la sortida del Govern d'UW, el juny de l'any 2000. Després de la reelecció de Kwasniewski (SLD) en les eleccions presidencials de la tardor d'aquest mateix any, UW es va dividir i AWS es va descompondre. Cap dels dos va sobreviure en les eleccions parlamentàries de 2001.

Taula 8. Resultats electorals al Sejm (1991-2001)

1999			1993			1997			2001		
Partit	Vots (%)	Es-cons	Partit	Vots (%)	Es-cons	Partit	Vots (%)	Es-cons	Partit	Vots (%)	Es-cons
KPN	7,5	46	KPN	5,8	22	AWS	33,8	201	AWSP	5,6	0
PZZ	0,2	4	BBWR	5,4	16	ROP	5,6	6	PiS	9,5	44
WAK	8,7	49	Ojcz	6,4	0				LPR	7,9	38
Sol.	5,1	27	Sol.	4,9	0						
PC	8,7	44	PC	4,4	0						
PL	5,5	28	PL	2,4	0						
ChD	2,4	5	KdR	2,4	0						
PChD	1,1	4									
KKP	0,2	1									
SLD	12	60	SLD	20,4	171	SLD	27,1	164	SLD/UP	41,0	216
SP	2,1	4	UP	7,3	41	UP	4,7	0			
RDS	0,5	1									
WPiP	0,2	1									
UD	12,3	62	UD	10,6	74	UW	13,4	60	UW	3,1	0
KLD	7,5	37	KLD	4,0	0				PO	12,7	65
PSL	8,7	48	PSL	15,4	132	PSL	7,3	27	PSL	9,0	42
									S-O	10,2	53
GM	1,2	7	GM	(0,7)	4	GM	(0,4)	2	GM	(0,4)	2

Font: Krzysztof Jasiewicz i Agnieszka Asiewicz-Betkiewicz (2008). «Poland. Issues in national politics». *European Journal of Political Research* (núm. 47, págs. 1097-1107).

Les eleccions legislatives de 2001 van repetir la mateixa tònica quant al nombre de forces representades al Sejm, encara que hi va haver un **major equilibri en els escons aconseguits per les principals formacions**. L'SLD va confirmar la seva hegemonia a l'esquerra en aliança amb Unió del Treball (UP) i va aconseguir el 41% dels vots. La coalició de Govern formada per SLD, UP i PSL va durar poc, a causa dels desacords en les polítiques neoliberals i de retallada de la despesa social. A més, aquest període va estar marcat pels **escàndols de corrupció** que van afectar de ple l'SLD i que van acabar trencant la coalició amb UP i PSL.

Però la gran novetat d'aquests comicis va ser l'aparició a l'escena política de dos partits que tindrien un gran protagonisme en els anys següents: **Plataforma Cívica (PO)** i **Llei i Justícia (PiS)**.

El partit **Plataforma Cívica** va sorgir de la unió dels partits AWS i UW, tots dos amb origen en Solidaritat, el primer de tendència democristiana i el segon, liberal. En els seus inicis va ser un partit de centredreta, que combinava la ideologia liberal en qüestions econòmiques amb el conservadorisme en l'àmbit social, encara que en els últims temps ha virat més cap a posicions extremes i conservadores. Per la seva banda, el partit **Llei i Justícia (PiS)** també prové en part d'antics membres d'AWS. Va ser fundat pels bessons Kaczynski el 2001 i des dels seus inicis va mostrar una ideologia basada en el catolicisme, el conservadorisme, l'euroescèpticisme i el nacionalisme (Markowski, 2006).

Així mateix, uns altres dos partits conservadors van aconseguir representació en aquestes eleccions: la **Lliga de les Famílies Poloneses (LPR)** i el **Partit Autodefensa de la República de Polònia (SO)**. La Lliga de les Famílies Poloneses (LPR) és un ampli conglomerat d'organitzacions polítiques i socials, a més de polítics individuals que pertanyen a l'anomenada «corrent nacional-patriòtica». És un partit nacionalista, euroescèptic i molt conservador. Finalment, El Partit Autodefensa (Samoobrona, SRO) és una organització populista i nacionalista que, encara que va ser creada el 1992, no havia aconseguit representació anteriorment.

Les eleccions parlamentàries i presidencials de 2005 van mostrar una realineació important de l'escena política de Polònia (Markowski, 2006). Amb aquestes va col·lapsar l'anomenada «divisió postcomunista» entre els blocs excomunistes i postSolidaritat que havien donat una certa estructura al sistema de partits durant la dècada anterior.

Malgrat això, en les eleccions legislatives celebrades al setembre es va observar per primera vegada una certa estabilitat, ja que van repetir els mateixos partits que havien guanyat escons el 2001. Això sí, la distribució de vots i escons va ser molt diferent, per la qual cosa la volatilitat es va mantenir alta (38,4). Llei i Justícia (PiS) va ser la primera força política i va guanyar el 27,0% dels vots i 155 escons, seguida per Plataforma Cívica, que va obtenir el 24,1% de vots (133 escons), Autodefensa (SRP), l'11,4% (56 escons), l'SLD, l'11,3% (55), l'LPR, el 8,0% (34) i el PSL, que va obtenir el 7,0% (25) (taula 9).

Taula 9. Resultats electorals al Parlament (2001-2015)

2005			2007			2011			2015		
Partit	Vots (%)	Es-cons	Partit	Vots (%)	Es-cons	Partit	Vots (%)	Es-cons	Partit	Vots (%)	Es-cons
SLD	11,31	55	LiD	13,15	53	SLD	8,24	27	ZL/SLD	7,55	
PiS	26,99	155	PiS	32,11	166	PiS	29,89	157	PiS	37,6	236
PO	28,9	133	PO	41,51	209	PO	39,18	207	PO	24,1	138
SRP	11,40	56	SRP	1,53		PSL	8,36	28	PSL	5,13	16
LRP	7,97	34	LRP	1,30		RP	10,02	40	Kukiz'15	8,81	42
PSL	6,96	25	PSL	8,91	31	Mn	0,2	1	Moder	7,6	28
						KNP	0,2	1	Moder	7,6	28
GM	0,34	2				ZL/SLD			Razem	3,62	
Altres	10,88		Altres	1,48		Altres	1,05		Altres	0,87	

Font: Krzysztof Jasiewicz i Agnieszka Asiewicz-Betkiewicz (2008). «Poland. Issues in national politics». *European Journal of Political Research* (núm. 47, pàg. 1097-1107); i Radoslaw Markowski (2016). «The Polish parliamentary election of 2015: a free and fair election that results in unfair political consequences». *West European Politics* (vol. 39, núm. 6, pàg. 1311-1322).

La votació presidencial, celebrada el 9 d'octubre, va posar de manifest l'**hegemonia dels nous partits**. Els candidats de Plataforma Cívica (Donald Tusk) i de Llei i Justícia (Lech Kaczynski) van passar a segona volta, en què va sortir vencedor aquest últim. No obstant això, el seu partit no va poder formar la coalició promesa en campanya amb PO a causa dels desacords en els plans econòmics i en el repartiment de llocs al Parlament. Des de la primavera de 2006, **Llei i Justícia (PiS)** va governar amb el suport de dos partits radicals, **Autodefensa (SO)** i la **Lliga de Famílies Poloneses (LPR)**. Aquesta coalició va resultar ser inestable perquè si bé tots els socis de la coalició compartien les seves actituds contràries a la UE, estaven molt separats en molts altres temes, afegint-hi les disputes pel repartiment de llocs en els ministeris. El resultat de tot això van ser dos anys de conflictes, escàndols de corrupció i dues fallides de la coalició, que van deixar el partit de Govern sense un suport substancial al Sejm, que va votar finalment per la seva dissolució anticipada.

Les eleccions avançades a **octubre de 2007** van donar el triomf a la **Plataforma Cívica (PO)** amb una majoria suficient per a convertir-se en el soci principal d'un Govern de coalició amb el Primer ministre Donald Tusk. Aquesta coalició va demostrar ser, des de lluny, la més estable en la història democràtica postcomunista de Polònia, amb una durada de dos períodes complets. El PiS va quedar en segon lloc, seguit a certa distància per SLD, dominant una nova aliança electoral, Esquerra i Demòcrates (LiD).

Les **eleccions presidencials de 2010**, en què Komorowski (PO) va ser proclamat President, van estar aombrades pel **tràgic accident aeri** en què va morir el President Lech Kaczynski i una part de la cúpula del partit. Aquest fet va tenir

conseqüències immediates, ja que el seu germà Jaroslaw va haver d'assumir la candidatura presidencial poc abans dels comicis, i també el lideratge del Partit (Jaskiernia, 2017). Els **comicis legislatius de 2011** van representar un nou triomf per a la **Plataforma Cívica**, que va aconseguir 207 diputats. Llei i Justícia va ser segon, amb 157 llocs al Sejm. El tercer va ser un nou partit, el Moviment Palikot, creat per un dissident de la Plataforma Cívica, que va obtenir 40 escons, ja que es va quedar amb una part del vot d'SLD. Aquest últim va aconseguir, amb una certa dificultat, conservar la seva presència a la Cambra. El PSL també va conservar la seva representació i va continuar com a soci de Govern de PO.

Els resultats de les últimes eleccions presidencials i parlamentàries de 2015 han representat un important punt d'inflexió per al sistema de partits (Markowski, 2016).

En l'**esfera presidencial** hi va haver alternança i **Andrzej Duda (PiS)** va resultar vencedor en la segona volta enfront de Komorowski (PO). Les **eleccions legislatives** van mostrar el domini dels partits de centredreta, també en termes de percentatge de vots, guanyats pels dos partits més grans. En aquesta ocasió, el **Partit Llei i Justícia** va ser el més votat i va obtenir la majoria absoluta en les dues Cambres (235 escons al Sejm i 61 al Senat), cosa que no succeïa des que es va restablir la democràcia. La governant Plataforma Cívica va obtenir el pitjor resultat de la seva història i va perdre 59 escons.

Taula 10. Governos de coalicions i majories parlamentàries a Polònia (1991-2015)

Elecció	Període	Tipus de Govern	Cohabitació o Govern unificat	Partits al Govern	President (mandat, partit)
1991	1991-1992	Minoria	Cohabitació	Aliança de Centre (PC), Unió Cristiana Nacional (ZChN), Partit Polonès dels Camperols PL- PSL	Lesch Walesa (1990-1995; Sindicat Solidaritat)
	1992-1993	Minoria	Cohabitació/Govern unificat	Unió Democràtica (UD), Congrés Democràtic Liberal (KLD), ZchN, Partit dels Demòcrates Cristians (PChD), Partit Cristià-Camperol (SLCh)	Aleksander Kwaśniewski (1995-2005; SLD)
1993	1993-1994	Majoria	Cohabitació	Aliança d'Esquerra Democràtica (SLD), Partit Polonès Camperol (PSL)	
	1995-1997	Majoria	Govern unificat/cohabitació	SLD, PSL	
1997	1996-1997	Majoria	Govern unificat	SLD, PSL	
	1997-2000	Majoria	Cohabitació	Acció Electoral Solidària (AWS), Moviment per a la Reconstrucció de Polònia (ROP), Unió Llibertat (UW)	
2001	2000-2001	Minoria	Cohabitació	AWS	
	2001-2003	Majoria	Govern unificat	SLD, PSL	
	2003-2004	Minoria	Govern unificat	SLD	
	2004-2005	Minoria	Govern unificat	SLD	
2005	2005-2006	Minoria	Govern unificat/cohabitació	Llei i Justícia (PiS)	Lech Kaczynski (2005-2010; PiS)
	2006-2006	Majoria	Govern unificat	PiS, Lliga de les Famílies Poloneses (LPR), Autodefensa (SO)	
	2006-2007	Majoria	Govern unificat	PiS, LPR, SO	
	2007-2007	Minoria	Govern unificat	PiS	Bronislaw Komorowski (2010-2015; PO)
	2007-2011	Majoria	Govern unificat/cohabitació	PO, PSL	
2011	2011-2014	Majoria	Govern unificat	PO, PSL	
	2014-2015	Majoria	Govern unificat/cohabitació	PO, PSL	
2015	2015-	Majoria	Govern unificat	PiS	Andrzej Duda (2015-; PiS)

Font: Anna Gwiazda (2015). *Democracy in Poland: Representation, Participation, Competition and Accountability Since 1989*. Abingdon: Routledge; i el Sejm.

Aquests comicis van presentar novetats en la composició del Parlament, ja que per primera vegada cap dels partits d'esquerra no va guanyar escons.

L'SLD va participar com a membre de la coalició electoral SL i no va aconseguir el llindar requerit. Una altra formació d'esquerra, **Razem**, es va presentar per separat sense aconseguir tampoc llocs de representació. El PSL va aconseguir creuar el llindar mínim i, per tant, segueix sent l'únic partit que ha estat representat al Parlament de manera contínua des de 1989. Les **eleccions legislatives** també van ser testimoni del sorgiment de **nous partits** al Parlament: el moviment d'extrema dreta i antisistema Kukiz'15, i el partit liberal de centre i pro-Europa Nowoczesna, «N», fundat poc abans de les eleccions. Kukiz'15

porta el nom del seu fundador, l'estrella de rock Pawel Kukiz, que va aterrar en la política amb un discurs antielit, criticant l'*establishment* i amb un fort èmfasi en el nacionalisme econòmic.

Llei i Justícia va formar un Govern de coalició amb un partit de dreta creat per dissidents de PO, Polska Razem (PR) i Polònia Unida (SP), un altre partit populista petit de dreta radical (taula 10). Llei i Justícia havia fet una campanya electoral amb la promesa de canvi, centrant-se específicament en qüestions socials (les famílies, les pensions i la reforma educativa), promeses que es van implementar ràpidament després de les eleccions. No obstant això, des dels primers mesos va posar en marxa altres accions, com ara els canvis en la llei sobre la composició del Tribunal Constitucional, el control dels mitjans públics o la reforma de l'Administració pública, que representen una seriosa amenaça als principis democràtics del país i han estat molt contestats per part de la societat.

La freqüent entrada i sortida del Parlament dels partits polítics, fins i tot per a aquells amb una estructura interna sòlida, s'ha vist reflectit en els alts i baixos en els nivells de volatilitat i en la fragmentació.

Els valors del nombre efectiu de partits, tant electorals com parlamentaris (NEPe i NEPp), que s'indiquen a continuació en la taula 11 mostren una disminució en el nombre de partits en el sistema, des del començament altament fragmentat (1991, 1993), fins a una puntuació d'aproximadament cinc punts (1997, 2001, 2005), que es va reduir a tres en el període següent (2007, 2011). A més, el nombre de partits legislatius ha disminuït, la qual cosa podria suggerir una lenta disminució de la fragmentació del sistema de partits. Els valors per 1997, 2007 i 2015 poden atribuir-se a la presència d'àmplies aliances electorals, com ara AWS, Esquerra i Demòcrates (LiD) i PiS. En aquest sentit, el sistema de partits polonès ha evolucionat des del multipartidisme extrem fins al pluralisme limitat.

Taula 11. Partits en les eleccions parlamentàries

Partits	1991	1993	1997	2001	2005	2007	2011	2015
Partits en les eleccions	85	25	22	15	22	10	11	11
Partits amb representació	29	6	6	7	7	5	6	5
Nous partits	4	4	4	0	3	4	4	4
NEP _e	13,82	9,81	4,59	4,50	5,86	3,32	3,74	4,45
NEP _p	10,85	3,88	2,95	3,60	4,26	2,82	3,0	2,75

Font: elaboració pròpia a partir d'Anna Gwiazda (2015). *Democracy in Poland: Representation, Participation, Competition and Accountability Since 1989*. Abingdon: Routledge; i Michael Gallagher (2019). *Election indices dataset* [en línia]. Disponible a: www.tcd.ie/political_science/people/michael_gallagher/elsystems/index.php

Partits	1991	1993	1997	2001	2005	2007	2011	2015
Suma dels dos partits més votats	24,31	35,81	60,96	53,72	51,13	73,62	69,07	61,67
Suma dels partits més votats (% escons)	26,52	65,87	79,35	61,09	61,96	81,52	79,13	81,09
Volatilitat total		34,8	19,2	49,3	38,4	24,9	13,7	30,1

Font: elaboració pròpia a partir d'Anna Gwiazda (2015). *Democracy in Poland: Representation, Participation, Competition and Accountability Since 1989*. Abingdon: Routledge; i Michael Gallagher (2019). *Election indices dataset* [en línia]. Disponible a: www.tcd.ie/political_science/people/michael_gallagher/elsystems/index.php

En relació amb les línies de competència, també podem parlar de canvis rellevants.

Si bé en els primers anys de democràcia la competició partidista estava estructurada entre les forces polítiques que s'agrupaven entorn de l'esquerra postcomunista i els partits postSolidaritat, l'espai polític es va anar fent més complex. En aquest escenari partidista s'ha posat de manifest l'existència de **dues línies de conflicte** que han estructurat la competència entre els partits en les dues últimes dècades. El primer, de naturalesa socioeconòmica, enfronta els partidaris del lliure mercat enfront de la intervenció estatal en l'economia. El segon afecta les actituds socials i polítiques, i permet diferenciar entre visions més conservadores i confessionals i altres més llibertàries i seculars. La configuració d'aquestes dues línies de conflicte va marcar **quatre tipus d'espais** en què les forces polítiques i els seus votants s'han acomodat durant aquests anys (Markowski, 2006).

1) Un primer espai, en què hi ha la combinació d'un **fort secularisme o universalisme i suport al lliure mercat**, en el qual s'inclouen els diferents partits liberals: Unió Democràtica, (UD), Congrés Liberal-Democràtic (KLD), Unió Llibertat (UW) i Plataforma Cívica (PO), tots derivats del moviment de Solidaritat.

2) Un segon espai en què estan presents les **actituds promercat**, però exhibint alts nivells de **religiositat**, èmfasi en els valors cristians i en el **nacionalisme econòmic**, sent tots ells partits molt conservadors en el social. Aquí el panorama partidista ha estat força fragmentat, solament hi va haver un intent en el cas d'Acció Electoral Solidària (AWS) de crear un ampli paraigua entre 1996-2000. Però actualment es poden enquadrar aquí Llei i Justícia (PiS) i la Lliga de Famílies Poloneses (LPR).

3) Un tercer espai està caracteritzat pel **suport a l'intervencionisme estatal**, combinat amb la **religiositat**, el **particularisme** i les **proclames populistes**. Aquí trobem el partit més longeu del país, el Partit Camperol Polonès (PSL) o el radical Autodefensa (Samoobrona).

4) L'**intervencionisme estatal** juntament amb el **secularisme** configura l'últim dels espais de competició partidista, que en l'actualitat està pràcticament buit. En aquest es pot situar l'Aliança de l'Esquerra Democràtica Postcomunista (SLD), la Unió Sindical (UP) i la socialdemocràcia polonesa (SdPI).

10. La República Txeca i Polònia: balanç del rendiment de dos règims posttotalitaris

En aquest mòdul hem vist el disseny institucional de la República Txeca i de Polònia, dos països excomunistes amb una experiència democràtica més jove que altres països d'Europa. A més, s'ha posat especial èmfasi en l'explicació d'alguns dels processos històrics més destacats que permeten comprendre l'organització actual de tots dos sistemes polítics.

A la República Txeca s'ha estudiat l'organització com a **república parlamentària**, i també les dificultats per a generar Governos estables en un entorn altament multipartidista.

Així mateix, s'han sintetitzat **tres grans processos històrics**. D'una banda, la **Primavera de Praga**, que a les acaballes dels anys seixanta del segle passat va obrir un cicle de canvis finalment fallits dins del règim totalitari. D'altra banda, la **Revolució de Vellut**, amb la qual l'antiga Txecoslovàquia va dur a terme una transició a la democràcia sense negociació per esgotament del model soviètic. Finalment, el **divorci de vellut**, pel qual la República Txeca i Eslovàquia posaven fi a la seva convivència com un únic país per a iniciar la seva marxa en solitari.

Per la seva banda, a **Polònia** s'ha descrit una organització de tipus **semipresidencialista** que ha experimentat algunes reformes en els poders del President. S'ha descrit el procés de transició a la democràcia per negociació del model polonès, i també els errors de càlcul que van dominar les eleccions després del canvi del sistema electoral i que van repercutir en la legitimitat de la Constitució, posteriorment aprovada.

Al mateix temps, hem pogut apreciar amb deteniment els **contrastos** entre tots dos sistemes polítics en el tipus de règim que es va gestar durant el període no democràtic, en el tipus de transició, i també en la forma de Govern posterior que han adquirit cadascun d'aquests. Malgrat les diferències, en el mòdul també s'han identificat **aspectes comuns** que, en gran manera, tenen a veure amb el passat de domini comunista sota l'òrbita soviètica.

Tots dos països presenten nivells elevats de desconfiança cap a la democràcia i cap a les seves institucions. A més, s'ha desenvolupat en aquests un nacionalisme marcat i alguns dels seus partits polítics inciten el discurs de rebot als refugiats.

En el cas de Polònia s'uneix aquesta situació a una reculada democràtica amb mesures polèmiques, com ara nomenaments irregulars de membres del Tribunal Constitucional, jubilacions de jutges crítics, atacs a la llibertat de premsa, entre altres qüestions que afebleixen l'Estat de dret. La Unió Europea ha alertat en diverses ocasions sobre aquesta situació, que alguns caracteritzen com de democràcia iliberal i uns altres de democradura, la qual cosa ha conduït a amenaces de sancions.

Bibliografia

Balík, Stanislav; Hloušek, Vít (2016). «The development and transformation of the Czech party system after 1989». *Acta Politologica* (vol. 8, núm. 2, pàg. 103-117).

Barlinska, Izabela (2006). *La sociedad civil en Polonia y Solidaridad* (cap. 7 i 8). Madrid: CIS.

Baun, Michael; Marek, Dan (2006). «Regional Policy and Decentralization in the Czech Republic». *Regional and Federal Studies* (vol. 16, núm. 4, pàg. 409-428).

Castle, Marjorie (2012). «Poland». A: Hancock (ed). *Politics in Europe* (pàg. 567-622). CQ Press.

Deegan-Krause, K.; Houghton, T. (2018). «Surviving the Storm: Factors Determining Party Survival in Central and Eastern Europe». *East European Politics and Societies* (vol. 32, núm. 3, pàg. 473-492).

Gwiazda, Anna (2015). *Democracy in Poland: Representation, Participation, Competition and Accountability Since 1989*. Abingdon: Routledge.

Hájek, Lukás (2018). «Dimensions of Politics in the Czech Republic». *Czech Journal of Political Science* (núm. XXV, pàg. 2131-2151).

Hanley, Seán; Milada, Anna Vachudova (2018). «Understanding the illiberal turn: democratic backsliding in the Czech Republic». *East European Politics* (vol. 34, núm. 3, pàg. 276-296).

Havlik, Vlastimil; Petr Voda (2016). «The Rise of New Political Parties and Re Alignment of Party Policies in the Czech Republic». *Acta Politologica* (vol. 8, núm. 2, pàg. 119-144).

Holesch, Adam (2018). «The Decentralization of Poland 1989-2018: From Partisan Disagreement to a Vehicle for Successful Absorption of EU Cohesion Funding». *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals* (núm. 28, pàg. 47-73).

Illner, Michal (1998). «Territorial Decentralization: An Obstacle to Democratic Reform in Central and Eastern Europe?». A: J. D. Kimball (ed.). *The Transfer of Power: Decentralization in Central and Eastern Europe* (pàg. 7-42). Budapest: Local Government and Public Service Reform Initiative.

Jasiewicz, Krzysztof (2002). «Poland: Party System by Default». A: P. Webb; S. White (ed.). *Party Politics in New Democracies* (pàg. 85-117). Oxford: Oxford University Press.

Jaskiernia, Jerzy (2017). «The Development of the Polish Party System: a Perspective of the Parliamentary Elections». *Results Polish Political Science Yearbook* (vol. 46, núm. 2, pàg. 227-246).

Le clerqu (1999). *Documentos de trabajo del CIDE*. Mèxic.

Linz; Stepan (1996). *Problems of democratic transition and consolidation. Southern Europe, South America, and post-communist Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Marcinkiewicz, Kamil; Stegmaier, Mary (2015). «Ballot Position Effects Under Compulsory and Optional Preferential-List PR Electoral Systems». *Political Behavior* (vol. 37, núm. 2, pàg. 465-486).

Markowski, Radoslaw (2006). «The polish elections of 2005: Pure chaos or a restructuring of the party system?». *West European Politics* (vol. 29, núm. 4, pàg. 814-832).

Markowski, Radoslaw (2016). «The Polish parliamentary election of 2015: a free and fair election that results in unfair political consequences». *West European Politics* (vol. 39, núm. 6, pàg. 1311-1322).

Radzik-Maruszak, Katarzyna (2016, març). «Roles of Municipal Councils in Poland and in the Czech Republic: Factors Shaping the Roles and the Dynamic of Change». *Journal of Universal Excellence* (vol. 5, núm. 1, pàg. 47-64).

Sánchez Medero, Gema (2014). «El sistema político de Polonia». A: *Sistemas políticos en Europa* (pàg. 313-348). València: Tirant lo Blanch.

